

ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

Çıplaklı Mah. Akdeniz Bulvarı. No: 290 A Döşemealtı/ANTALYA
T: 0 242 245 00 00
F: 0 242 245 01 00
E: hukukdergisi@antalya.edu.tr

ISSN 2587-2419

Sayı-26 • Aralık 2025

ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

seckin

Sayı-26 • Aralık 2025

ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANTALYA BİLİM UNIVERSITY LAW REVIEW

TÜBİTAK ULAKBİM
EBSCOhost
seckin

ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ

ANTALYA BİLİM UNIVERSITY

HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

LAW REVIEW

Aralık 2025 | Sayı: 26

Hakemli Makaleler

- **Siyasallaşmış Bir Hukuki Standart Olarak Self Determinasyon**
  Selim **MİSAFİR**
- **Examining the Impact of Technological Advancement and Indigenous Customary Practices: A Look at the Regulatory Regime of Human Rights Law**
  Uche **NNAWULEZI** - Jacques **KABANO** - Mustafa **ÇAKIR**
- **Conflict and Its Resolution in Management: Philosophical-Legal Aspects and the Role of Emotional Intelligence**
  Alisher **BAKHRONOV** - Hala Mohamed Abdelaziz Mahmoud **ABUELATA**
- **Accountability of Private Military and Security Companies Under International Law: Legal Grey Zone in Syria?**
  Vebi **LEVNİ** - Seydi **ÇELİK**
- **Siyasi ve Hukuki Etik Sorunları Bakımından Af Kanunlarına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme**
  Yılmaz **YURTSEVEN** - Yeliz **DURGUT**
- **Vergiye Karşı Direnişin Tarihsel Dönemeçlerdeki Rolü**
  Emek **BAYRAK**
- **İklim Adaleti Kavramı ve Devletlerin Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluğu**
  Ayşen **SEYMEN ÇAKAR**
- **Defter, Kayıt ve Belgeleri Gizleme Suçu - I**
  (Tarihçe - Korunan Hukuki Değer - Maddi Unsur)
  Namık Kemal **TOPÇU**
- **VUK m. 359/b'de Tanımlanan Sahte Belge Düzenleme ve Sahte Belgeyi Kullanma Suçları**
  Ahmet **ARI**
- **Hakaretin "Mağduru Muhatap Alan Sesli, Yazılı veya Görüntülü Bir İletiyle İşlenmesi Hali"ne İlişkin 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 125. Maddesinin 2. Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılmasınailişkin Öneri**
  Eylem **BAŞ BAYRAKTAROĞLU**
- **Sosyal Medyadaki Sessiz Etkileşimlerin Hakaret Suçuna Etkisi**
  Halil Kaan **CANAN**
- **Cinsel İçerikli Görüntülerin Rıza Dışı İfşası: Bir Siber Suç Olarak İntikam Pornosu**
  Duygu **MERKİ ÇOKSEZEN**
- **Siber Saldırıda Bulunma Suçu**
  (SiGük m. 16/6)
  Ayşen **ALAN**
- **Suç İşlendikten Sonra Mağdur Tarafından (Delil Elde Etmek Amacıyla) Yapılan Görüntü ve Ses Kayıtlarının Hukuki Mahiyeti ve İspat İşlevi**
  (Güncel Yargıtay Kararları Bağlamında Bir Değerlendirme)
  Fatih **BİRTEK** - Cavidan **YEMEZ**
- **Tüketici Hukuku Kapsamında Yeşil Aklama (Greenwashing)**
  Gaye **TUĞ LEVENT**
- **Avrupa Birliği'nin Siber Güvenliğe İlişkin Temel Düzenlemeleri ile 7545 Sayılı Siber Güvenlik Kanunu'nun Karşılaştırmalı İncelemesi**
  Beşir **ORAK**
- **Yol Tarif Eden Uygulamaların Yanlış Yönlendirmesinden Kaynaklanan Hukukî Sorumluluğun Değerlendirilmesi**
  Mehmet **ALTUNKAYA** - Edanur **ÇOMAKLI**

DERGİ HAKKINDA / About the Law Review

Sahibi / Publisher
Antalya Bilim Üniversitesi Adına
Prof. Dr. Semih EKERCİN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Editorial Manager
Prof. Dr. Sezgin Seymen ÇEBİ

Editörler / Editors
Prof. Dr. Sezgin Seymen ÇEBİ
Dr. Öğr. Üyesi Kerem ÖZ

Yayın Yönetim Merkezi
Çıplaklı Mah. Akdeniz Bulvarı No: 290 A
Döşemealtı / ANTALYA
Tel: 0242 245 00 00 - **Faks:** 0242 245 01 00
Web Adresi: https://antalya.edu.tr/tr/fakulte-ve-enstituler/hukuk-fakultesi/icerik/hukuk-fakultesi-dergisi-1/dergi-hakkinda
e-posta: hukukdergisi@antalya.edu.tr

Sayfa | Kapak Tasarımı
Emre KIZMAZ

Mizanpaj
Seçkin Yayıncılık A.Ş. - Sertifika No: 45644
Mustafa Kemal Mah. 2158. Sok. No: 13
Çankaya / ANKARA
Tel: 0312 435 30 30 - **Faks:** 0312 435 24 72

Basılan Matbaa
Vadi Grafik Ltd. Şti. - Sertifika No: 47479
İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420 Cad. No: 58/1
Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0 312 395 85 71

Basım Yeri | Yılı
Ankara / Şubat 2026

ISSN
2587-2419

Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi yılda iki sayı olarak yayımlanan hakemli bir dergidir.

Dergide yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler ve bundan doğacak sorumluluklar yazarlarına aittir. Fakültenin ve/veya Üniversitenin görüşü olarak değerlendirilemez.

Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde yayımlanmakta olan makaleler TÜBİTAK ULAKBİM Ulusal Hukuk Veri Tabanı'nda taranmaktadır.
Antalya Bilim University Law Review is being permanently indexed in TÜBİTAK ULAKBİM National Law database.

Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde yayımlanmakta olan makaleler EBSCO Academic Search Complete veri tabanında taranmaktadır.
Antalya Bilim University Law Review is being permanently indexed in EBSCO Academic Search Complete Database.

Derginin Tarihçesi

Haziran 2013-Haziran 2017 tarihleri arasında düzenli olarak dokuz (9) sayısı yayımlanan Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nin (ISSN: 2147-7213) ismi, 18.06.2017 tarih ve 7033 sayılı Kanun (RG., 01.07.2017/30111) gereğince yapılan değişiklik sonucunda Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (ISSN: 2587-2419) olarak değiştirilmiştir. Dergi, yayın hayatına bu isimle devam edecektir.

The Publishing History of the Law Review

The Law Review, previously titled Antalya International University Law Review (ISSN: 2147-7213), published nine issues between June 2013 and June 2017. Following the enactment of Law No. 7033 on June 18, 2017, and its publication in the Official Gazette on July 1, 2017 (Issue No. 30111), the title was officially changed to Antalya Bilim University Law Review (ISSN: 2587-2419). Moving forward, the Law Review will continue its publication under this new name.

Kurulların Yapısı

Yayın Kurulu ve Danışma Kurulu, kurumsal ve coğrafi çeşitlilik göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Yayın Kurulu ile Danışma Kurulu üyelerinin en az 1/3'ü Türkiye'nin ve Dünya'nın farklı bölgelerindeki üniversitelerde görev yapmaktadır.

Structure of Academic Boards

The members of the Editorial Board and the Advisory Board have been selected with attention to geographic and institutional diversity. At least one-third of the members are actively engaged in research at various academic institutions, both across different regions of Türkiye and in other parts of the World.

Derginin Amacı ve İçeriği

Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, hukuk alanında çeşitli güncel konularda okuyucusuna bilgi vermeyi hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için, yakın tarihli ve güncel davalar yanında hukuk öğretisi ve uygulamasındaki gelişmeleri okuyucularına aktarmaktadır. Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, bünyesinde eserlerini yayınlatacak yazarlar için de tartışmalı konulara ilişkin özgür düşüncelerini ortaya koyabilecekleri uygun bir platform niteliğindedir. Bunun dışında, her sayıda başta Almanca, İngilizce gibi bilim dillerinde yazılmış eserler yayınlanmakta, yabancı literatürde yer alan bazı eserler dilimize tercüme edilerek okuyucuların istifadesine sunulmaktadır. Bu sayede okuyucuların yalnızca ülkemizdeki değil, dünyadaki gelişmeleri de takip etmesi sağlanmaktadır. Dergide hukuk alanında yapılmış deneysel ve teorik ilerlemeleri konu alan araştırma makalesi türündeki çalışmalara, vaka ve karar analizlerine, çevirilere, teknik notlara yer verilir.

The Goal and Content of the Law Review

The Antalya Bilim University Law Review seeks to provide comprehensive insights into a broad spectrum of current legal issues. Our primary goal is to keep readers informed about notable recent cases and ongoing developments in legal theory and practice. In addition, the Law Review offers a platform for authors to express their views on controversial and sensitive legal topics. Recognizing the importance of international perspectives, the Law Review has published several distinguished works in foreign languages, particularly in German and English. Furthermore, selected works previously published abroad have been translated into Turkish, ensuring our readers have access to significant legal advancements both domestically and globally. Research articles covering empirical and theoretical advancements in the field of law, case studies and analyses, translations, and technical notes fall within the scope of the Law Review.

Hakem Değerlendirme Süreci

Yayın Kurulu tarafından yapılan ilk değerlendirmeyi, yazar ve hakemlerin birbirlerinin kimliklerini bilmediği çift kör hakem değerlendirme süreci takip eder. İlgili çalışma, incelenmek üzere en az iki hakeme gönderilir. Çalışmalar, hakem heyeti içinden, yazarın akademik unvanına göre daha üst unvanlı bir hakemin görüşü alınarak, aynen veya değiştirilmek suretiyle yayınlanır. Yayın Kurulunun kararıyla, istisnai hallerde yazarın akademik unvanıyla aynı unvanlı bir hakemden de görüş alınabilir. Değerlendirme sürecine katılan hakemlerin tavsiye ve görüşleri, nihai kararın temelini oluşturur. Nihai karar yetkisi, editörlerdedir. İtiraz ve şikayetler, Yayın Kurulu tarafından COPE rehberleri kapsamında incelenir.

The Evaluation Process

Upon preliminary review, the Editors forward the submitted paper to at least two independent blind referees for peer-review evaluation. Papers reviewed by independent referees may be accepted for publication, provided the author incorporates the referees' feedback. In exceptional cases, the Editorial Board may appoint a referee with an academic title equivalent to that of the author for the peer-review process. The referees' recommendations and comments guide the Editors in making the final publication decision. All appeals and complaints are addressed by the Editorial Board in accordance with COPE guidelines.

Yayın Etiği

Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi'nde, bilimsel bilginin gelişimi açısından yayın etiğine büyük önem atfedilmektedir. Bu bağlamda, Yayın Etiği Komitesi -The Committee on Publication Ethics (COPE)- tarafından belirlenmiş ilkeler takip edilmektedir. Bu ilkelere, https://publicationethics.org/guidance/Guidelines adresinden ulaşılabilir.

The Ethical Principles

The Law Review places great emphasis on academic integrity and is firmly committed to adhering to the publishing principles established by the Committee on Publication Ethics (COPE). These principles can be accessed on https://publicationethics.org/guidance/Guidelines.

Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Yayın İlkeleri

1. **Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (ABÜHFD)** "Hakemli Dergi" statüsünde ve yıl- da iki sayı (Haziran ve Aralık) olarak yayımlanmaktadır. Yayınlanması istenen makalelerin, prensip olarak Haziran sayısı için en geç 20 Nisan; Aralık sayısı için en geç 20 Ekim tarihine kadar dergi editörlüğüne ulaştırılması gerekir.
2. Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazarlar, yayına kabul edilen çalışmaları daha sonra bir başka yerde yayınlatmamayı da taahhüt eder. Çalışmaların, kamu hukuku ve özel hukuk alanlarında ya da hukukun diğer disiplinlerle ilgili alanlarında hazırlanmış olması gerekir. Dergide hakemli makalelerin yanı sıra çeviri makale, karar incelemesi, kitap eleştirisi, mevzuat değerlendirmesi gibi yazılara da yer verilebilir. Dergiye gönderilen yazıların basılmasına ilişkin genel değerlendirmeyi Editörler yapar.
3. Derginin yazı dili esas olarak Türkçe olmakla birlikte, dergide İngilizce, Almanca ve Fransızca başta olmak üzere yabancı dilde yazılara da yer verilmektedir.
4. Yazılar, Türkçe ve İngilizce başlıkların yanında **en az 100 - en çok 200** sözcükten oluşan **Türkçe ve İngilizce, Almanca veya Fransızca özetleri** ve her iki dilde *en az* **üç anahtar sözcüğü** ihtiva etmelidir.

   Makalenin sonunda, yazar soyadına göre alfabetik sıraya dizilmiş **kaynakça** yer alır. Kaynakçada sadece dipnotlarda atıf yapılan eserlere yer verilmelidir.

   Yazım kurallarına ve tavsiye edilen atıf stillerine uygun olmayan çalışmalar, hakem denetimi sonu- cunda başarılı bulunsa bile **reddedilir**.
5. Yazarlar, unvanlarını, görev yaptıkları kurumları, haberleşme adresleri ile telefon numaralarını, telif ücreti için gerekli olan banka hesap numaralarını ve aktif haldeki e-posta adreslerini bildirmelidir. Yazarların **ORCID** kullanması zorunludur.
6. Süresi içerisinde hakem incelemesinden geri gelmeyen çalışmalar, yazarı tarafından aksi yönde bir talepte bulunulmadıkça derginin bir sonraki sayısında değerlendirilir.
7. Editörler, yabancı dil özeti ve eser metninde gerekli görülen düzeltmeleri yapabilir.
8. Dergide yayınlanan eserlerde ileri sürülen görüşler yazarlarını bağlar. Bu nedenle doğabilecek tüm sorumluluk yazara aittir.
9. Dergide yer verilen yazıların, elektronik ortamda tam metin olarak yayımlanmak da dahil olmak üzere süresiz olarak bütün yayın hakları dergiye aittir. Yazarlar telif haklarını dergiye devretmiş sayılır.
10. Hakem incelemesi sonucu yayımlanmasına karar verilen yazılar için 300 TL telif ücreti ödenir. Yazara, ilgili sayı ücretsiz olarak gönderilir.
11. Yazıların gönderilmesi ve diğer ilgili tüm yazışmaların (hukukdergisi@antalya.edu.tr) e-posta adresinden yapılması gerekmektedir.

Dergide Yayınlanacak Türkçe Eserler İçin
Tavsiye Edilen Atıf Stilleri

Atıf Yapılan Kitap

Soyad, Ad: *Eserin Adı*, Baskı, Basıldığı Yer Yıl. (Eser adı italik)

Örnek:

Eren, Fikret: *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Ankara 2007.

Atıf Yapılan Makale

Soyad, Ad: "Makalenin Başlığı", *Makalenin Yer Aldığı Eserin Adı*, Cilt No.: Sayı No.:, Yıl, Sayfa Sayısı. (Makalenin yayınlandığı eser adı italik)

Örnek:

Seliçi, Özer: "Seçimlik Borçların İfası", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.: 34, S.: 1-4, 1968, s. 376.

Birden fazla yazar tarafından hazırlanmış çalışmalarda, tüm yazarların ad ve soyadları tam olarak yazılmalıdır.

Örnek:

Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe: *Eşya Hukuku*, 18. Baskı, İstanbul 2016.

Yararlanılan esere yapılacak ikinci ve sonraki atıflarda, yazarın uygun göreceği kısaltmanın kullanılması gerekir.

Örn: [1] **Eren, Fikret**, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. Baskı, Ankara 2007.

[2] **Eren**, *Borçlar Genel*, s. 88.

Başlıklandırma

Dergide yayımlanacak yazılarda Giriş ve Sonuç bölümleri için harf veya rakam kullanılmamaktadır. Sonrasındaki üst ve alt başlıkların önüne sırasıyla Roma rakamı, büyük harf, rakam, küçük harf, küçük harf ve rakam yazılmalıdır.

Örnek:

Giriş
I. Başlık
A. Alt Başlık
1. Alt Başlık
a. Alt Başlık
a.1. Alt Başlık
Sonuç

TÜBİTAK-ULAKBİM Ulusal Hukuk Veri Tabanı'nda yer alma şartları gereğince, dergiye gönderilecek hakemli ve hakemsiz çalışmaların, yukarda belirtilen yayın ilkelerine uygun olmaması halinde editörün yapacağı ön incelemede doğrudan reddedileceği önemle belirtilmelidir.

Antalya Bilim University Law Review
Publication Policies

1. **Antalya Bilim University Law Review (ABULR)** is a peer-reviewed journal published biannually, in June and December. To be considered for publication, papers must, in principle, be submitted to the Editor no later than April 20 for the June issue and November 20 for the December issue.
2. Papers submitted for publication must be original works that have not been previously published or submitted for consideration by any other journal, book, or newspaper. The content of the papers should pertain to public law, private law, or any other legal discipline. In addition to peer-reviewed articles, the Law Review may also publish translated works, critical book reviews, judgment reviews, and legislative reviews. The evaluation and final decision regarding the publication of all manuscripts rest with the Editors.
3. Although Turkish is the primary language of publication, the Law Review also welcomes submissions in foreign languages, particularly English, German, and French.
4. All papers must include an abstract and a keywords section. Abstracts should be between **100-200 words in length** and written in **Turkish, along with either English, German, or French**. The author must include *at least* **three keywords** in both languages.

   References at the end of the paper must be listed alphabetically by the author's surname. Only sources cited in the footnotes should be included in the reference list.

   Even if papers are deemed successful in the peer-review evaluation, the Editor reserves the **right to decline publication** if the papers do not adhere to the text and formatting guidelines.
5. In addition to the paper, the author must provide the Editor with their full title, employment details, personal contact information (postal address and telephone number), bank details (for the transfer of funds related to copyrights), and an active email address. The author must use an **ORCID**.
6. In cases of delayed submission by the peer reviewer, the publication of the paper may be postponed to the subsequent issue, subject to the author's consent.
7. The Editors reserve the right to make corrections to the non-Turkish sections of the abstract and to adjust the main content of the paper if deemed necessary.
8. The author bears the sole liability for the opinions and comments expressed in the published paper.
9. The Law Review retains the publication rights to any paper it publishes and may choose to publicize or distribute the paper in full and in any format, including electronic media. By consenting to the publication of the paper in the Law Review, the author explicitly agrees to transfer ownership and all associated copyright rights to the Law Review.
10. Authors whose papers are published in the Law Review following a successful peer-review evaluation will be entitled to receive a one-time copyright payment of 300 TL **(Three Hundred Turkish Lira)**. The author will also receive a complimentary hard copy of the Law Review.
11. Papers must be submitted to the email address (hukukdergisi@antalya.edu.tr). To ensure transparency throughout the process, all communication with the Law Review must be conducted via (hukukdergisi@antalya.edu.tr).

Guidelines for Authors

The Chicago Style is preferred for papers in foreign languages.

DANIŞMA KURULU / ADVISORS BOARD

Prof. Dr. **Ali Cem BUDAK**
İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Ali GÜZEL**
Kadir Has Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Ayşe HAVUTÇU**
İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir - Türkiye

Prof. Dr. **Baki İlkay ENGİN**
İstanbul Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Burak ÖZEN**
Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Cevdet YAVUZ**
İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Celal GÖLE**
Atılım Üniversitesi, Ankara - Türkiye

Prof. Dr. **Damjan KOROŠEC**
Univerza v Ljubljani, Lübliyana - Slovenya

Prof. Dr. **Edward J. ERICKSON**
Command and General Staff College, Kansas - ABD

Prof. Dr. **Ekrem KURT**
MEF Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Emine TUNCAY KAPLAN**
Başkent Üniversitesi, Ankara - Türkiye

Prof. Dr. **Etem Saba ÖZMEN**
Maltepe Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Fikret EREN**
Başkent Üniversitesi, Ankara - Türkiye

Prof. Dr. **Gunnar DUTTGE**
Georg-August-Universität Göttingen, Göttingen - Almanya

Prof. Dr. **Halide Gökçe TÜRKOĞLU**
İzmir Bakırçay Üniversitesi, İzmir - Türkiye

Prof. Dr. **Halit YILMAZ**
Antalya Bilim Üniversitesi, Antalya - Türkiye

Prof. Dr. **Haluk Nami NOMER**
İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Hasan PULAŞLI**
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Hasan TUNÇ**
Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Girne - KKTC

Prof. Dr. **İoanna KUÇURADİ**
Maltepe Üniversitesi, İstanbul – Türkiye

Prof. Dr. **Köksal KOCAAĞA**
Akdeniz Üniversitesi, Antalya - Türkiye

Prof. Dr. **Martijn HESSELINK**
Universiteit van Amsterdam, Amsterdam - Hollanda

Prof. Dr. **Mehmet Ali ERTEN**
Ankara Medipol Üniversitesi, Ankara - Türkiye

Prof. Dr. **Mehmet Hanifi BAYRAM**
Akdeniz Üniversitesi, Antalya - Türkiye

Prof. Dr. **Mehmet DEMİR**
Ankara Üniversitesi, Ankara - Türkiye

Prof. Dr. **Mehmet Serkan ERGÜNE**
İstanbul Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Mehmet Tufan ÖĞÜZ**
İstanbul Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Mesut UYAR**
University of New South Wales Canberra, Canberra - Avustralya

Prof. Dr. **Michael STÖBER**
Christian Albrechts Universität zu Kiel, Kiel - Almanya

Prof. Dr. **Murat SEZGİNER**
TOBB Üniversitesi, Ankara - Türkiye

Prof. Dr. **Mustafa Alper GÜMÜŞ**
Doğuş Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Mustafa Serdar ÖZBEK**
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara - Türkiye

Prof. Dr. **Stephan LORENZ**
Ludwig-Maximilians-Universität, Münih-Almanya

Prof. Dr. **Suzana KRALJIĆ**
Univerza v Mariboru, Maribor - Slovenya

Prof. Dr. **Şebnem AKİPEK ÖCAL**
TED Üniversitesi, Ankara - Türkiye

Prof. Dr. **Şeref ERTAŞ**
Girne Üniversitesi, Girne - KKTC

Prof. Dr. **Yusuf Mehmet ÖRNEK**
Antalya Bilim Üniversitesi, Antalya - Türkiye

Prof. Dr. **Zehra ŞEKER ÖĞÜZ**
İstanbul Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. **Sezgin Seymen ÇEBİ** (Başkan)
Antalya Bilim Üniversitesi, Antalya - Türkiye

Prof. Dr. **Ahmet Nizamettin AKTAY**
Antalya Bilim Üniversitesi, Antalya - Türkiye

Prof. Dr. **Yener ÜNVER**
Yeditepe Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Zehreddin ASLAN**
İstanbul Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **Gábor HAMZA**
Eötvös Loránd University, Budapeşte - Macaristan

Prof. Dr. **Janez KRANJC**
Univerza v Ljubljani, Lübliyana - Slovenya

Prof. Dr. **İpek SAĞLAM**
Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. **R. Volkan GÜNEL**
Rauf Denktaş Üniversitesi, Lefkoşa - KKTC

Editör'den

26. sayımızda, hukukun çeşitli alanlarında kaleme alınan zengin bir içerikle karşınızdayız. Güncel sayının içeriğinin zenginleşmesine çok değerli çalışmalarıyla katkı sağlayan kıymetli yazarlara, yoğun iş yüklerine rağmen bu çalışmaları inceleyen hakemlerimize ve son olarak güncel sayıyı yayıma hazırlayan **Arş. Gör. Fatma Nur Ünal**'a de bu vesileyle teşekkürlerimizi iletiyoruz. Ayrıca, **Sayın Emre Kızmaz** başta olmak üzere, bu sayının da basım işlerini her zamanki gibi özenle üstlenen **Seçkin Yayıncılık Ailesi**'ne şükranlarımızı sunarız.

Saygılarımızla,

Prof. Dr. **Sezgin Seymen ÇEBİ**
Dr. **Kerem ÖZ**

Grußwort der Herausgeber

Wir freuen uns, den verehrten Leserinnen und Lesern das 26. Heft unserer Zeitschrift präsentieren zu dürfen, mit dem wir Ihnen nun eine reichhaltige Sammlung von Aufsätzen aus unterschiedlichen Rechtsbereichen bieten. Den hochgeschätzten Autorinnen und Autoren sprechen wir unseren verbindlichen Dank dafür aus, dass sie mit ihren qualifizierten wissenschaftlichen Beiträgen in maßgeblicher Weise zur inhaltlichen Vertiefung und thematischen Erweiterung des vorliegenden Hefts beigetragen haben. Ebenso gilt unser ausdrücklicher Dank den Gutachterinnen und Gutachtern, die - ungeachtet ihres umfangreichen Arbeitspensums - die Begutachtung der eingereichten Beiträge mit großer Sorgfalt und wissenschaftlicher Strenge übernommen haben. Für die Übernahme der Publikationsarbeiten dieses Hefts danken wir darüber hinaus **wiss. Mitarbeiterin Fatma Nur Ünal**. Schließlich gilt ein aufrichtiger Dank **Herrn Emre Kızmaz** sowie allen Mitgliedern des Teams des **Seçkin Verlags**, die sich wie gewohnt um die Drucklegung dieses Heftes gekümmert haben.

Wir verbleiben mit herzlichen und kollegialen Grüßen.

Prof. Dr. **Sezgin Seymen ÇEBİ**
Dr. **Kerem ÖZ**

İÇİNDEKİLER

Hakemli Makaleler

Siyasallaşmış Bir Hukuki Standart Olarak Self Determinasyon
Self-Determination as a Politicalized Legal Standard
Selim **MİSAFİR** 1

Examining the Impact of Technological Advancement and Indigenous Customary Practices: A Look at the Regulatory Regime of Human Rights Law
Teknolojik Gelişmelerin ve Yerli Geleneksel Uygulamalar Üzerindeki Etkisini İnceleme: İnsan Hakları Hukukunun Düzenleyici Rejimine Bir Bakış
Uche **NNAWULEZI**
Jacques **KABANO**
Mustafa **ÇAKIR** 27

Conflict and Its Resolution in Management: Philosophical-Legal Aspects and the Role of Emotional Intelligence
Yönetimde Çatışma ve Çözümü: Felsefi-Hukuki Boyutlar ve Duygusal Zekânın Rolü
Alisher **BAKHRONOV**
Hala Mohamed Abdelaziz Mahmoud **ABUELATA** 45

Accountability of Private Military and Security Companies Under International Law: Legal Grey Zone in Syria?
Uluslararası Hukuk Kapsamında Özel Askerî ve Güvenlik Şirketlerinin Hesap Verebilirliği: Suriye'deki Hukukî Gri Alan?
Vebi **LEVNİ**
Seydi **ÇELİK** 91

Siyasi ve Hukuki Etik Sorunları Bakımından Af Kanunlarına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme
A Brief Assessment of Amnesty Laws in Terms of Political and Legal Ethical Issues
Yılmaz **YURTSEVEN**
Yeliz **DURGUT** 137

Vergiye Karşı Direnişin Tarihsel Dönemeçlerdeki Rolü
The Role of Tax Resistance in Historical Turning Points
Emek **BAYRAK** 171

İklim Adaleti Kavramı ve Devletlerin Ortak Fakat Farklılaştırılmış Sorumluluğu
The Concept of Climate Justice and the Common but Differentiated Responsibility of States
Ayşen **SEYMEN ÇAKAR** 201

Defter, Kayıt ve Belgeleri Gizleme Suçu - I
(Tarihçe - Korunan Hukuki Değer - Maddi Unsur)
Crime of Hiding Books, Records and Documents - I
(History, Protected Legal Value - Material Element)
Namık Kemal **TOPÇU** 231

VUK m. 359/b'de Tanımlanan Sahte Belge Düzenleme ve Sahte Belgeyi Kullanma Suçları
Crimes of Issuing and Using Fraudulent Documents as Defined in Article 359/b of the Tax Procedure Law (VUK)
Ahmet **ARI** 303

Hakaretin "Mağduru Muhatap Alan Sesli, Yazılı veya Görüntülü Bir İletiyle İşlenmesi Hali"ne İlişkin 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 125. Maddesinin 2. Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Öneri

Proposal for the Repeal of the 2nd Paragraph of Article 125, Which Regulates the Situation when the Insult is Committed "Through a Verbal, Written or Visual Message Adressing the Victim", of the Turkish Penal Code Numbered 5237

Eylem **BAŞ BAYRAKTAROĞLU** 345

Sosyal Medyadaki Sessiz Etkileşimlerin Hakaret Suçuna Etkisi

The Impact of Silent Interactions on Defamation Offenses in Social Media

Halil Kaan **CANAN** 407

Cinsel İçerikli Görüntülerin Rıza Dışı İfşası: Bir Siber Suç Olarak İntikam Pornosu

Disclosure of Sexual Images Without Consent: Revenge Porn as a Cybercrime

Duygu **MERKİ ÇOKSEZEN** 427

Siber Saldırıda Bulunma Suçu
(SiGük m. 16/6)

Crime of Cyber-Attack

Ayşen **ALAN** 459

Suç İşlendikten Sonra Mağdur Tarafından (Delil Elde Etmek Amacıyla) Yapılan Görüntü ve Ses Kayıtlarının Hukuki Mahiyeti ve İspat İşlevi
(Güncel Yargıtay Kararları Bağlamında Bir Değerlendirme)

The Legal Nature of the Video and Audio Recordings which are Obtained or Made by the Victim After the Crime
(An Evaluation in the Context of Current Decisions of Turkish Cassation Court)

Fatih **BİRTEK**
Cavidan **YEMEZ** 513

Tüketici Hukuku Kapsamında Yeşil Aklama (Greenwashing)

Greenwashing in Terms of Consumer Law

Gaye **TUĞ LEVENT** 541

Avrupa Birliği'nin Siber Güvenliğe İlişkin Temel Düzenlemeleri ile 7545 Sayılı Siber Güvenlik Kanunu'nun Karşılaştırmalı İncelemesi

A Comparative Analysis of the European Union's Key Cybersecurity Regulations and the Turkish Cybersecurity Law

Beşir **ORAK** 571

Yol Tarif Eden Uygulamaların Yanlış Yönlendirmesinden Kaynaklanan Hukukî Sorumluluğun Değerlendirilmesi

Assessment of Legal Liability Arising from Erroneous Guidance Provided by Route Guidance Applications

Mehmet **ALTUNKAYA**
Edanur **ÇOMAKLI** 591

Siyasi ve Hukuki Etik Sorunları Bakımından Af Kanunlarına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme(*)

A Brief Assessment of Amnesty Laws in Terms of Political and Legal Ethical Issues

Yılmaz **YURTSEVEN**(**)
Yeliz **DURGUT**(***)

Öz:

Modern ceza hukuku sistemlerinde yaptırım, yalnızca suçlunun cezalandırılması anlamına gelmez. Yaptırım ile suç işlemiş insanın rehabilitasyonu, yeniden suç işlemesinin önlenmesi, suçtan zarar görenlerin maddi, manevi ve vicdani olarak rahatlatılması ve genel olarak kamu düzeninin sağlanması amaçlanır. Ancak bazı hallerde af kurumu devreye sokularak suçlunun cezası tamamen ya da kısmen ortadan kalkar veya hafifletilir. Af, meşruluğu çoğu zaman tartışmalı bir kavramdır. Yasama ve yürütme organları genellikle siyasi kaygılarla bir takım af düzenlemeleri gerçekleştirir. Hukuk tarihi boyunca hemen her hukuk sistemi af kurumunu öngörmüştür. Af yetkisinin kullanılması, kamu otoritesinin cezalandırma yetkisinden feragat etmesi anlamına gelmektedir. Kamu otoritesinin hem suçlu hem suçtan zarar gören bakımından, doğrudan insan hak ve özgürlüklerine dokunan böylesine önemli bir hakkından vazgeçmesi, ancak çok zorunlu hallerde meşru görülebilir. Dolayısıyla, herhangi bir af tasarrufu söz konusu olduğunda sosyal gereklilikler ile toplumsal adalet düşüncesini iyi tartmak gerekir. Toplumsal adalet duygusu bakımından cezalandırma yetkisine hiçbir istisna tanımamak ne kadar sakıncalıysa, affı popülist siyasi amaçlara alet etmek de o kadar sakıncalıdır. Bu da bizi af ve etik tartışmalarına götürür. Af kurumu, kötüye kullanılmadığı ve ceza adaleti dışındaki amaçlara alet edilmediği sürece kabul edilebilir. Bu yetkinin kötüye kullanılmaması ise yasama ve yürütme adına yetki kullanan kişi ya da kurulların etik değerler konusundaki hassasiyetlerine bağlıdır. Aksi halde hem hukuki hem de siyasi etiğe aykırı davranılmış olacaktır. Etik değerler, dönemin maddi, manevi, siyasi, ekonomik ve sosyolojik koşullarından etkilenebilir. Her koşulda; demokrasi ve hukuk devleti inşa edilebilirse etik ardından gelecektir.

Anahtar Kelimeler:

Af, Hukuk, Etik, Politika, Adalet.

(*) **Gönderilme Tarihi:** 24.10.2025, **Kabul Tarihi:** 26.11.2025.
Makale, *TÜBİTAK ULAKBİM* kriterleri uyarınca kör hakem denetimine tabi tutulmuş ve iki olumlu hakem raporuna istinaden (2/2) yayımlanmaya uygun bulunmuştur.

(**) *Doç. Dr.*, Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, Antalya - Türkiye,
E-posta: yyurtseven@akdeniz.edu.tr; Orcid: 0000-0003-3736-3510.

(***) Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Doktora Programı Öğrencisi, Antalya - Türkiye,
E-posta: yelizdurgut15@gmail.com; Orcid: 0000-0003-4864-9653.

Abstract:

In modern criminal law systems, punishment does not merely mean the punishment of the offender. The rehabilitation of individuals who have committed offences subject to sanctions, the prevention of reoffending, the material, moral and psychological relief of victims of crime and the maintenance of public order in general are the objectives pursued. However, in some cases, the institution of amnesty is put into effect and the criminal's punishment is completely or partially eliminated or mitigated. Amnesty is a concept whose legitimacy is often questionable. Legislative and executive powers generally issue amnesty regulations based on political considerations. Throughout the history of law, almost every legal system has envisaged the institution of amnesty. The exercise of the power of amnesty means that the public authority waives its power to punish. The public authority's waiver of such an important right, which directly affects human rights and freedoms, both in terms of the offender and the victim, can only be considered legitimate in very exceptional circumstances. Therefore, when considering any amnesty measure, social needs and social justice considerations must be carefully weighed. Just as it is dangerous to not grant any exceptions to the power to punish in terms of social justice, it is equally dangerous to use amnesty as a tool for populist political purposes. This brings us to the discussions of amnesty and ethics. The institution of amnesty is acceptable as long as it is not abused and is not used for purposes other than criminal justice. The avoidance of abuse of this power depends on the sensitivity of individuals or bodies exercising legislative and executive authority to ethical values. Otherwise, it would be contrary to both legal and political ethics. Ethical values can be influenced by the material, spiritual, political, economic, and sociological conditions of the time. In any case, if democracy and a state governed by the rule of law can be established, ethics will follow.

Keywords:

Amnesty, Law, Ethics, Politics, Justice.

Giriş

Ceza hukukunda yaptırım, suça bulaşmış insanın rehabilitasyonu, yeniden suç işlemesinin önlenmesi, suçtan zarar görenlerin maddi, manevi ve vicdani olarak rahatlatılması ve genel olarak kamu düzeninin sağlanmasını amaçlar. İnsanlık tarihinin erken dönemlerinden itibaren cezalandırmanın kamu eliyle gerçekleştirilmesi ve "*ihkak-ı hakk*"ın önlenmesi devlet adını verdiğimiz otoritenin başlıca işlevlerinden biri olmuştur. Adalet duygusunun bireysel ve toplumsal olarak güçlenmesi ve içselleştirilmesi ülkede geçerli olan hukuk düzeninin ortaya koyduğu yargılama sisteminin ne ölçüde adil olduğu ile ilişkilidir. Suç ve yaptırım arasında kurulacak denge öylesine hassas bir dengedir ki bir yanda suçlunun cezalandırılıp kamu düzeninin korunması, diğer yanda suçtan zarar gören ya da görenlerin tesellisi söz konusudur. Temel olarak insan hakları ekseninde bu hassas dengenin korunabilmesi her zaman mümkün olamamaktadır. Ülkesel normlardan uluslararası normlara, ülkedeki siyasal otorite ve siyasal düşünce kalıplarından toplumsal geleneklere kadar pek çok etken söz konusu hassas dengenin sürdürülebilirliğini etkileyen faktörlerdir. Kaldı ki adalet dengesi yalnızca ceza hukukuna ilişkin de değildir. Modern devlet çatısı altında, idari ve mali alanlardan sosyal devlet uygulamalarına kadar birçok alan adalet dengesinin kapsama alanı içindedir. Toplumsal ihtiyaçlara uygunluk anlamında çok iyi etüt edilmiş yasal normlar, bu normları uygulayacak liyakatli kadrolar, en azından orta sınıfıyla hukuk devletini, birey ve vatandaş olmayı içselleştirmiş bir toplumsal yapıda adalet dengesinin sürdürülebilirliği kuşkusuz daha mümkün ve sürdürülebilir olacaktır.

Toplumsal adalet dengesini zedeleyecek ya da kökten ortadan kaldıracak pek çok neden sıralanabilir. Modern devlet için hukuk devleti, güçler ayrılığı, demokrasi, yargı bağımsızlığı, temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması, devlet faaliyetlerinin yerine getirilmesinde liyakatli ve donanımlı kadroların görev alması, nepotizmden uzak durulması ve her türden popülizme imkan tanınmaması şeklinde sıralanacak olgular, toplumsal adaletin sağlanmasında ne kadar yapıcı ve olumlu ise bunlardan bir tanesinin eksikliği ya da gelişmemişliği, söz konusu adalet dengesini sarsacak ya da ortadan kaldıracaktır. Tüm bunlarla birlikte, üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir kavram da af kavramıdır. Af uygulamalarının çoğu zaman adalet dengesini yaralayıcı sonuçlar verdiği baskın bir düşüncedir. Konusu ne olursa olsun kamusal alanda gerçekleşen her türlü af uygulaması, yoğun siyasi ve hukuki etik tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.

Af, meşruiyeti çoğu zaman tartışmalı, genellikle siyasi kaygıların ağır bastığı bir tasarruftur. Hukuk tarihi boyunca hemen her hukuk sistemi af kurumunu öngörmüştür. Af yetkisinin kullanılması, kamu otoritesinin cezalandırma yetkisinden feragat etmesi anlamına gelmektedir. Kamu otoritesinin doğrudan insan hak ve özgürlüklerine dokunan böylesine önemli bir hakkından vazgeçmesi, ancak çok zorunlu hallerde meşru görülebilir. Dolayısıyla, herhangi bir af tasarrufu söz konusu olduğunda sosyal gereklilikler ile toplumsal adalet düşüncesini doğru ve gerçekçi bir şekilde değerlendirmek gerekir. Toplumsal adalet duygusu bakımından cezalandırma yetkisine hiçbir istisna tanımamak ne kadar sakıncalıysa, affı popülist siyasi amaçlara alet etmek de o kadar sakıncalıdır. Af kanunlarına ait gerekçelerde hangi sebeplerle çıkartıldıklarını gösteren ifadeler yer alsa da bunlar çoğu zaman kanunun çıkmasına temel oluşturacak gerçek sebepleri yansıtmamaktadır. Aslında her bir af kanununu hazırlayan sosyal zorunlulukları belirleyebilmek için, toplumun o dönemde içinde bulunduğu adli, siyasi, ekonomik ve sosyal koşulları iyi bilmek gerekmektedir. Bu koşulların somut olarak önceden belirlenebilmesi çoğu zaman imkânsızdır. Bu nedenle anayasa koyucular da bunu dikkate almışlar ve genellikle, affın hangi durumlarda çıkartılabileceğini gösteren hükümler kabul etmekten kaçınmışlardır. Dolayısıyla af yetkisinin kullanılması bakımından sadece bazı genel ölçüler belirlemek ve bunun kötüye kullanımının doğuracağı sakıncaları belirtmek mümkün gözükmektedir[1].

Makalemizin amacı, genel olarak kamu hukuku ölçütleriyle, Türk ceza hukuku açısından af kanunlarının siyasi ve hukuki etik bakımından değerlendirilmesidir. Temelde bir Türk Hukuk Tarihi çalışması olarak makalemizin kapsamı Cumhuriyet dönemi ile sınırlıdır. Çalışmada, Cumhuriyet döneminden 2000 yılına kadar Türkiye'de çıkarılan genel af kanunları incelenmiştir. Öncelikle af başlığı altında af kavramı, anayasal yetki ve affın hukuki niteliği, ceza hukukunda affın çeşitleri ve sonuçları ve hukuk tarihimizde af kanunları mercek altına alınmıştır. Ardından

[1] **Keyman, Selâhattin:** *Türk Hukukunda Af (Genel Af-Özel Af),* No. 199, Ankara 1965, s. 13.

etik başlığı altında etik kavramı, hukuki etik, siyasi etik, etiğin önemi ve siyasi yozlaşma ele alınmıştır. Son olarak, af ve etik başlığı altında af ve etiğe ilişkin değerlendirmelerde bulunulmaya çalışılmıştır.

I. Af Kavramı

"Bir suç işleyeni, kusur veya hata yapanı bağışlama" anlamına gelen af sözcüğü, bağışlamak ile *"hoşgörü ile karşılamak; mazur görmek"* anlamlarını da taşır[2]. Arapça *ʿfw* kökünden gelen *ʿafw* عفو *"silme, giderme, cezasını iptal etme"* sözcüğünden Türkçemize geçmiştir[3].

Hukukta af kavramı hem özel hukuk hem de ceza hukuku açısından ayrı ayrı tanımlanabilir. Özel hukuk bakımından af, maddi olayların işleyiş tarzından çıkarılan ve haktan vazgeçmeyi içeren bir duygu açıklaması veya kişinin şahsına bağlı haklardan vazgeçmesini içeren bir irade beyanı şeklinde tanımlanır. Ceza hukuku bakımından af ise suç işleyen kişinin takibi ve cezalandırılmasına ilişkin hakkın kullanılmasından, adalet veya genel menfaat düşünceleriyle tamamen veya kısmen vazgeçilmesi şeklinde ifade edilmektedir[4].

Ceza hukuku açısından af kavramı çok daha özel bir öneme sahiptir. Kamu otoritesi cezalandırma yetkisine sahip olduğu gibi toplumsal yarar veya cezanın amacının ortadan kalkması halinde af yetkisine de sahiptir. Bu noktada düşünsel olarak af, suç oluşturan eylemler karşısında yaptırıma hükmetme yetkisini ortadan kaldıran, hükmedilmiş yaptırımların kısmen veya tamamen infazına engel olan ya da hükmedilmiş yaptırımların hafifletilmesi sonucunu doğuran, yetkili merciler tarafından tesis edilen hukuki işlemler olarak tanımlanmaktadır[5]. Görüldüğü üzere ceza hukuku açısından affın kamusal niteliği ağır basmaktadır. Dolayısıyla af kavramı bir *"affeden-affedilen"* ilişkisini aşan bir biçimde, özellikle sonuçları itibariyle toplumsal vicdanı da etkileyen bir işleme dönüşmektedir.

A. Anayasal Yetki ve Affın Hukuki Niteliği

Tarihsel olarak oldukça eski bir kavram olan af kurumu, zaman içerisinde birçok değişikliğe uğrasa da hala güncelliğini korumaktadır. Hukuk ile dinin özdeşleştiği ilkel toplumlarda af genellikle din adamalarına ya da dini yetki ile dünyevi yetkiyi elinde tutan kabile şefleri veya ilkel monarklara aittir. Monarşinin

---

2 https://sozluk.gov.tr/ (Erişim: 07.05.2025).

3 Af kelimesinin geçtiği tarihte en eski kaynak olarak Zemahşerî'nin M.S. XII. Yüzyılda kaleme aldığı *Mukaddimetü'l-Edeb* eser bilinmektedir. Eser, kayıtlara geçmiş ve bu kelimenin kullanıldığı ilk yazılı kaynaktır. Ancak gündelik hayatta sözlü olarak yaygın bir biçimde kullanılmış olabilir. **Yüce, Nuri:** *"Mukaddimetü'l Edeb"*, DİA, C. 31, Ankara 2020, s. 120-121, (Erişim: 07.05.2025, https://www.etimolojiturkce.com/kelime/af).

4 **Dursun, Hasan:** "Af Kavramına Genel Bir Bakış", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.: 85, 2009, s. 373.

5 **Özek, Çetin:** "Umumi Af", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C.: 24, S.: 1-4, 1959, s. 119; **Altunkaş, Aysun:** "Türk Ceza Hukukunda Af", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi,* S.: 166, 2023, s. 3.

gelişmesi ve kurumsallaşmasıyla bu yetki doğrudan yürütmeye karşılık gelen kral ya da imparatora ait olmuştur. Zaman içerisinde özellikle anayasal rejimlerin gelişmesiyle af yetkisi, yasama organına ait bir yetkiye evrilmiş olsa da yürütme organı tarafından sınırlı olarak kullanılmaya devam edilmektedir[6].

Konu Türk Anayasa tarihi açısından incelendiğinde Anayasalarımızın farklı birtakım düzenlemeler getirdikleri gözlenmektedir: Tam bir anayasal metin olarak değerlendirilmeyen 1921 tarihli Teşkilat-ı Esâsiye Kanunu af konusunda herhangi bir hüküm getirmemiştir. Cumhuriyetin ilk anayasası olma özelliğini taşıyan 1924 tarihli Teşkilat-i Esâsiye Kanununda af yetkisi düzenlenmiş ve bu kapsam altında genel af, özel af, takibat ve cezanın ertelenmesi hükme bağlanmıştır. Her üç yetki de TBMM'ye tanınmış fakat yalnızca özel af yetkisinin belirli nedenlerin varlığı halinde Cumhurbaşkanı tarafından kullanılması esası benimsenmiştir. 1960 askeri darbesi ardından kurucu meclise yaptırılan ve halkoylamasında kabul edilerek yürürlüğe giren 1961 Anayasası da TBMM'nin görev ve yetkilerinin düzenlendiği 64. maddesinde genel ve özel af ilanını düzenleme altına almış ancak 1924 Anayasası'nda bulunan takibat, kovuşturma ve cezanın ertelenmesine yer vermemiştir. Anayasanın cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini düzenlediği 97. maddesinde ise Anayasada belirtilen sürekli hastalık, sakatlık ve kocama hali gibi nedenlerin varlığı halinde cumhurbaşkanına bireysel özel af çıkartabilme yetkisi tanınmıştır[7].

1980 askeri darbesinin ardından yapılan ve 7 Kasım 1982 tarihli halkoylaması sonucunda çok yüksek bir oyla (%91'in üzerinde) kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 87. maddesinde; TBMM'nin görev ve yetkileri arasında *"Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek"* sayılmıştır. Buna ilave olarak, Anayasa'nın 104. maddesinde Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkileri arasında *"Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır."* denilmektedir. *"Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi"* başlıklı 169. maddede ise *"Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz"* şeklindedir[8]. Görüldüğü gibi Anayasada parlamentoya genel ve özel af, yürütmenin başı olarak cumhurbaşkanına özel af yetkisi tanınmıştır. Parlamentonun genel ve özel af yetkisi hem nitelikli çoğunluk hem de orman suçları ba-

6 **Güler, Fatih:** "Türk Siyasal Hayatında Cumhurbaşkanının Bireysel Özel Af Yetkisi ve Uygulaması", *İnsan ve Toplum,* C.: 14, S.: 3, 2024, s. 182, 203.

7 **Sözüer, Âdem:** "Türk Hukukunda Af, 4454 ve 4616 Sayılı Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverilme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği ile Bu Hükümlerin Anayasaya Uygunluğu Sorunu", *Anayasa Yargısı,* C.: 17, S.: 1, 2001, s. 220.

8 T.C. Anayasası m.87, m.104, m.169 (Erişim: 07.05.2025, https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/).

kımından sınırlandırılmıştır. Yine cumhurbaşkanının af yetkisi de sürekli hastalık, sakatlık ve kocama nedenleriyle sınırlandırılmış bir yetkidir[9]. Anayasa af yetkisi konusunda yasama ve yürütme arasında bir denge kurmaya çalışmış, genel af konusunda doğrudan yasama organını yetkili kılmıştır.

Modern anayasal hukuk devletlerinde af, teknik yönleriyle ceza hukukunun kapsamında kalsa da kaynağını anayasadan alan bir uygulamadır. Affın kaynağını anayasadan almasının nedeni erkler ayrılığı ilkesidir. Af yetkisinin hangi kuruma/erke ait olması gerektiği ise tartışmalıdır[10]. Tartışmanın zemini, af yetkisinin yasama ve yürütme organının elinde bulunması ve yasama ve yürütmenin bu yetkiyle, yargı organları ve dolayısıyla kararları üzerinde geniş bir etkiye sahip olabilme ihtimali ve buna bağlı olarak söz konusu anayasal yetkinin erkler ayrılığı ilkesini tehlikeye sokan bir duruma sebebiyet vermesidir[11]. Anayasa hukuku açısından af bir atıfet (bağış, ihsan, lütuf, vs.) işlemidir ve kişiler açısından af talebi bir hak oluşturmamaktadır. Ceza hukuku doktrininde affın zorunluluğu kabul edilmektedir. Ancak bazı yazarlar, insan haklarına saygılı hukuk devletinin bir gereği olan iddia, savunma ve adil yargılanma haklarının içerisinde kişilerin affı reddetme, böylelikle aklanma hakları da bulunduğunu savunmaktadırlar[12]. Bu düşünce taraftarlarına göre, aftan yararlanmayı reddetmek hakkı bir anayasal hak olmalıdır. Doktrinde de bireyin affı reddetme hakkının anayasanın afla ilgili maddesine eklenmesi önerilmiştir[13]. Kanımızca aftan yararlanmayı reddetme bir anayasal hak olarak anayasada yerini almalıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi affı kabul etme bir bakıma suçun kabullenilmesi anlamına gelmektedir. Suçu kabullenmediği iddiasında olan kişinin aftan yararlanmayı reddetmesi kuşkusuz tutarlı bir davranış olacaktır.

TBMM'nin genel ve özel af yetkisini düzenleyen 87. maddesine göre, Meclis'in genel ve özel af ilanına karar verebilmesi için üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun sağlanması gerekir. İlgili madde hükmünde Meclis'in söz konusu yetkisinden *"karar"* olarak söz ediliyor olsa da bu yetki teknik olarak bir yasa yapma faaliyetidir. Her ne kadar Anayasa söz konusu af yetkisini *"yasa yapma"* şeklinde kullanacağını düzenlememiş olsa da TBMM İç Tüzüğü'nün 92. maddesi söz konusu yetkinin teknik olarak nasıl kullanılacağını hükme bağlamıştır[14].

---

9 **Gözler, Kemal:** "Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi", *Anayasa Yargısı*, C.: 18, 2001, s. 314.

10 **Yıldırım, Tolga:** "Affın Hukuki Mahiyeti ve 2018/2929 Sayılı Kanun Teklifinin Kısa Bir Değerlendirmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi,* S.: 146, 2020, s. 10.

11 **Can, Sibel:** "Türk Hukukunda Af Kurumu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.: 65, S.: 4, 2016, s. 1310.

12 **Döner, Ayhan:** "Cezai ve İdari Yaptırımların Farklılığı Bağlamında TBMM'nin Af Yetkisi", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.: 12, S.: 3-4, 2008, s. 54.

13 **Odyakmaz, Zehra:** "1982 Anayasası Açısından Bireyin Aftan Yararlanmayı Reddetme Hakkı", *Anayasa Yargısı,* C.: 17, S.: 1, 2001, s. 377.

14 **Armağan, Servet:** "Anayasa Hukuku Açısından Af Yetkisinin Değerlendirilmesi", *Anayasa Yargısı* C.: 18, 2001, s. 350-351; **Atila, Mesude:** "Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Hukuku'nda Af Kurumu" ("Af Kurumu"), *Ankara Barosu Dergisi*, S.: 1, 2010, s. 282. TBMM İçtüzüğü m. 92; *"Genel veya*

Meclis af iradesini bir yasa ile ortaya koyacağı için af yasalarına karşı da anayasaya aykırılık iddiasıyla yargı yoluna başvurulması ve iptal davası açılması mümkündür. Yine ilgili hükümde aranan meclis üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu koşulu, Meclis'in genel ve özel af ilan etmesi halinde söz konusu olup, afla benzer sonuçlara yol açan şartla salıverme ya da ertelemeye yönelik yasalarda böyle bir nitelikli çoğunluk şartı bulunmamaktadır[15]. Af kanunlarının kabulü için nitelikli çoğunluk aranmasıyla, kanun koyucunun af haricinde şartla salıverme ve erteleme gibi kanunları kabul etme sorunu ortaya çıkmaktadır. Çünkü, bu durumda kanun koyucu Anayasa'nın genel ve özel af için nitelikli çoğunluk aradığını, şartla salıverme veya erteleme için ise bunu öngörmediğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla afla ulaşabileceği neticeye, kanunların ismini değiştirmek suretiyle, adi çoğunlukla kabul edilecek kanunlarla ulaşmaya çalışmaktadır[16].

Sonuç olarak af, istisnai bir yasama faaliyetidir, dolayısıyla yasama tasarrufu niteliğindedir. Af işlemi yargısal birtakım sonuçlar doğurmakla birlikte, af yetkisinin tesisinde ve kullanılmasında yargısal usullere başvurulmadığı ve aftan yararlanacak olanlar yargı usulleriyle belirlenmediği için bir yargı işlemi değildir. Buna karşın cumhurbaşkanı kararı ile ilan edilen özel aflar ise yürütme tasarrufu niteliğindedirler. İlgili birey aftan yararlanmayacağını ileri süremez. Ancak af kanunu kişilere aftan yararlanmama hakkını verebilir[17].

B. Ceza Hukukunda Affın Çeşitleri ve Sonuçları

Yukarıda da ifade edildiği gibi af, genel af ve özel af olmak üzere iki çeşittir. Yasama sıfatıyla TBMM her iki af yetkisini de kullanabilirken, Yürütme erkini elinde tutan Cumhurbaşkanı sadece özel af yetkisini kullanabilir. Genel af, sanki hiç ceza verilmemiş gibi sonuç doğurur. Yani sanık belirli bir cezaya mahkûm olmuş ve ondan sonra af yasası çıkmışsa, cezanın doğurduğu hukuki sonuçlar ortadan kalkar. Buna karşın özel af ya cezayı ortadan kaldırır ya azaltır ya da değiştirir. Ancak özel af, genel affın aksine mahkûmiyetin yasal sonuçlarını etkilemez. Bir affın genel veya özel olup olmadığı, o yasanın yazılı biçiminden anlaşılabilir[18]. Görüldüğü üzere yasama affı yürütme affına göre oldukça kapsayıcı sonuçlar doğurur.

Türk Ceza Kanunu'nun "Af" başlıklı 65. maddesi; *"(1) Genel af halinde, kamu davası düşer, hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar. (2)*

özel af ilanını içeren tekliflerin Genel Kurulda kabulü Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile mümkündür. Gerekli çoğunluk, söz konusu tekliflerin afla ilgili maddelerinde ve tümünün oylamasında ayrı ayrı aranır. Teklif hakkında verilen genel veya özel af ilanını içeren değişiklik önergesinin kabulü halinde, kabul için gerekli beşte üç çoğunluğun tespiti için bu önergenin oylanması açık oylama suretiyle tekrarlanır."

15 **Atila,** "Af Kurumu", s. 282.

16 **Araç, İbrahim/Erikli, Hasan:** "Anayasanın 87'nci Maddesine Göre Kabulünde Nitelikli Çoğunluk Aranması Gereken Af Kanunları", *Yasama Dergisi*, S.: 1, 2006, s. 42.

17 **Özbek, Veli Özer:** *İnfaz Hukuku,* Eskişehir 2019, s. 152.

18 **Donay, Süheyl:** Özel Af-Müteselsil Suç-Suret Tasnii, *İstanbul Hukuk Mecmuası,* C.: 36, S.: 1-4, 1970, s. 651-652.

Özel af ile hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilebilir veya infaz kurumunda çektirilecek süresi kısaltılabilir ya da adlî para cezasına çevrilebilir. (3) Cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunlukları, özel affa rağmen etkisini devam ettirir." şeklindedir. *"Dava veya cezanın düşmesinin etkisi"* başlıklı 74. maddesi; *"(1) Genel af, özel af ve şikâyetten vazgeçme, müsadere olunan şeylerin veya ödenen adlî para cezasının geri alınmasını gerektirmez. (2) Kamu davasının düşmesi, malların geri alınması ve uğranılan zararın tazmini için açılan şahsi hak davasını etkilemez. (3) Cezanın düşmesi şahsi haklar, tazminat ve yargılama giderlerine ilişkin hükümleri etkilemez. Ancak, genel af halinde yargılama giderleri de istenemez."* şeklinde düzenlenmiştir.

TCK m. 65/1'de genel affın, m. 65/2'de özel affın mahiyeti açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Buna göre özel af ile sadece hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilebileceği, infaz kurumunda çektirilecek sürenin kısaltılabileceği veya para cezasına çevrilebileceği kabul edilmiştir. Bu sistemde özel af sadece hapis cezaları açısından kabul edilebilecektir. Maddenin üçüncü fıkrasında, özel affın cezaya bağlı olan veya hükümde belirtilen hak yoksunlukları hakkında herhangi bir etkisinin olmadığı, açık bir şekilde vurgulanmıştır.

Sonuç itibariyle ceza hukukunda af, genel ve özel olmak üzere iki çeşittir. Genel af ile özel af arasındaki temel fark, yönelik olduğu kişilerin sayısına göre değil, bu kurumların doğurduğu sonuçlar bakımından ortaya çıkar. Genel af halinde, açılmış olan kamu davası düşer ve hükmolunan cezalar bütün sonuçları ile ortadan kalkar. Buna karşın özel af halinde hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son verilebilir, infaz kurumunda çektirilecek süre azaltılabilir veya kısaltılabilir ya da adli para cezasına çevrilebilir[19].

C. Hukuk Tarihimizde Af Kanunları

Hukuk tarihimiz boyunca[20] birbirinden oldukça farklı gerekçelerle yasama ve yürütme tasarrufu olarak af uygulamalarına sıklıkla rastlanmaktadır. Ülkemizde

---

19 **Sözüer, Âdem:** *Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalışma Notu,* İstanbul 2015, s. 49.

20 Makalemizde sadece Cumhuriyet dönemimiz ele alınmakla birlikte bu dönemde çıkarılmış tüm af uygulamaları değil, belli başlı genel af yasaları incelenecektir. Bu arada Cumhuriyet öncesi gerek Meşrutiyet ve Tanzimat gerek klasik dönem Osmanlı ceza hukukunda da af uygulamalarına rastlanmaktadır. Ancak burada ayırt edilmesi gereken önemli nokta Osmanlı hukuk sisteminin Şer'î ve Örfî hukuk şeklindeki düalist yapısıdır. Şer'î ceza hukuku kapsamında Had suçlarında af söz konusu değildir. Şahsa karşı işlenen suçlarda ise af yetkisi tamamen suçtan zarar gören mağdur/mağdureye veya maktul ya da maktulenin mirasçılarına aittir. Kaldı ki affa rağmen kamu otoritesinin örfî ceza verme yetkisi saklıdır. Örfî ceza hukuku kapsamında kamu otoritesince düzenlenen ta'zir suç ve cezalarında ise kamu otoritesinin af yetkisi bulunmakla birlikte şahsa karşı işenen örfi ceza hukuku kapsamındaki suçlarda suçtan zarar görenlerin af yetkisi yine vardır. Kanımızca İslam-Osmanlı ceza hukuku, bu yönüyle daha adil ve teselli edici bir çözüm sunmaktadır. Modern ceza hukuku sistemimizde ve genel olarak modern hukuk sistemlerinde, kişiye karşı işlenmiş bir suçun yasama ya da yürütme tasarrufu ile affedilmesi kanımızca bireysel ve toplumsal adalet duygusunu zedeleyeceği gibi, bireylerin ve genel olarak toplumun kamu otoritesine, yargıya

af uygulamaları, savaş ilanlarından önce veya sonra; ihtilal, inkılâp ve darbe gibi olağandışı sosyo-politik olayların ardından; seçimlerden hemen sonra yeni bir başlangıç yapılması ve geçmiş dönemin unutulması, devletin milli tarihine ilişkin yıldönümleri anısına ya da cezaevlerinin mevcudunu azaltmak ve mahkemelerin yükünü hafifletmek gibi nedenlerle sıklıkla başvurulan uygulamalar olagelmiştir. TBMM kuruluşundan itibaren, ülkenin içinde bulunduğu koşullar gereğince, zaman zaman af yetkisini kullanmıştır. Meclis'in açılışıyla birlikte, birçok cezaevinden Meclis Dilekçe Komisyonu'na mahkûmların af talebini belirten telgraflar gönderilmesi, Millî Mücadele dönemi boyunca TBMM'nin birçok özel af kabul etmesine gerekçe olmuştur. Birinci TBMM, Kurtuluş Savaşı boyunca çıkardığı birçok özel af yanında, İstiklal Savaşı'na destek sağlamak, Millî Mücadele kadroları ve TBMM ile halk arasında yakınlaşmayı ve dolayısıyla iç cephenin birliğini tesis etmek ve düzenli orduya asker temin etmek gibi gerekçelerle kısmi genel af yasaları çıkarmıştır. Söz konusu af yasaları özellikle Sakarya Savaşı ile Büyük Taarruz arasındaki dönemde artış göstermiştir. Böylece Millî Mücadele döneminin olağanüstü koşulları gereği uygulanan katı uygulamalar yanında, af yetkisini de sık sık kullanmış olan TBMM, kimi zaman katı yaptırımlarla otoriteyi sağlamak yoluna giderken, kimi zaman da çıkardığı özel ve genel af uygulamalarıyla toplumsal barışa ve birliğe hizmet ederek halka karşı merhametini göstermiştir[21]. Görüldüğü gibi Millî Mücadele kadroları ve ilk TBMM, ülkenin içinde bulunduğu ağır koşullarda bir yandan işgalci güçlerle savaşırken diğer yandan iç cepheyi sağlam tutmak için, gerektiği kadar pragmatik ve olabildiği kadar yasal düzenlemelerle af uygulamalarına yönelmişlerdir.

Erken Cumhuriyet dönemini işaret eden Atatürk Dönemi'nin ilk genel af kanunu, toplumun yeniden yapılandırılacağı devrimleri gerçekleştirebilmek için gerekli huzur ve barış ortamının oluşturulması amacıyla, 26 Aralık 1923 tarihinde *"Affı Umumî Kanunu"* adıyla kabul edilmiştir. Fakat Lozan Barış Anlaşması'nda ek bir protokolle "*vatan haini*" olarak belirlenen ve tarihe *"Yüzellilikler"*[22] olarak geçen 150 kişinin söz konusu aftan yararlanamayacakları açıkça belirtilmiştir. *"Affı*

ve hukuk sistemine olan güvenini de akamete uğratacaktır. İslam-Osmanlı ceza hukukunda af kavramı hakkında geniş bilgi için bkz. **Cin, Halil/Akyılmaz, Gül:** *Türk Hukuk Tarihi,* 16. Baskı, Ankara 2024, s. 288; **Aydın, Mehmet Akif:** *Türk Hukuk Tarihi,* 12. Basım, İstanbul 2014, s. 178; **Yurtseven, Yılmaz:** *Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Tazir Suç ve Cezaları,* İstanbul 2023, s. 26. İslam ceza hukukunda suçtan zarar görenlerin faili af yetkisine ilişkin dikkat çekici bir değerlendirmeye göre; *"... Mesela İslam ceza hukukunda mağdurun af yetkisinin olmasının hikmeti aydınlatılabilirse modern ceza hukuku da aynı hikmet temelinde iyileştirilebilir. Ceza yargılamasında affa yer vermenin psikolojik açıdan onarıcı ve suçu azaltıcı etkisinin olacağına dair öneriler, modernist devlet rüyasından uyanmaya çalışan Batı'da yeni yeni dile getiriliyor..."* **Kaya, Emir:** *Fıkıhtan Hukuka Bir Doktrin Önerisi",* Ankara 2022, s. 23.

21 **Sınmaz Sönmez, Cahide:** *"Millî Mücadele Döneminde Çıkarılan Aflar",* Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Tarih ve Medeniyetler Tarihi, Bildiriler, C.: 6, 2015, s. 2797-2798, 2809.

22 "Yüzellilikler hakkında geniş bilgi için bkz. **Yılmaz, Ahmet Yusuf:** *"Cumhuriyetin Sürgünleri Yüzellilikler",* Ankara 2022.

Umumî Kanunu" aslında yeni bir dönemin başlangıcına bağlı olarak bir çeşit halk ve devlet kaynaşmasının amaçlandığı bir yasal düzenlemedir. Cumhuriyetimizin ilanının yarattığı sevinçle savaş dönemi boyunca yaşanan acıların unutulması, yeni rejimin halka benimsetilmesi ve halk tarafından içselleştirilmesi, söz konusu kanunun çıkarılış amaçları arasındadır. Ayrıca ülkenin içinde bulunduğu ağır ekonomik koşullar da yasanın gerekçeleri arasında sayılabilir. On yıllardır süren savaşlar ve savaşların yarattığı olumsuz koşullar nedeniyle, etkin işgücünün ciddi boyutlarda azaldığı, henüz ekonominin yegâne kaynağı olan tarımsal üretimin lokomotifi köylerin boşaldığı bir dönemde, savaştan yeni çıkmış bir toplum için her bir bireyin ne kadar önemli olduğu düşünülürse, bu yolla ekonomiye kazandırılacak insan kaynağının ne kadar değerli olduğu anlaşılacaktır. Bununla birlikte toplumun ihtiyacı olan sosyal hareketliliğin de bu af sayesinde kazanılabileceği inancının TBMM'de egemen olması, *"Affı Umumî Kanunu"*nun çıkarılmasında rol oynayan önemli bir etkendir[23].

Erken Cumhuriyet döneminde çıkarılan bir başka önemli af yasası Cumhuriyet'in onuncu yılına ithafen çıkarılan yasadır. Bu af kanunu yeni rejimin kuruluşunun önemli yıldönümlerinden birinin anısına çıkarılmıştır. Cumhuriyetin onuncu yıldönümünde hükümet, Cumhuriyet Bayramı'nın öncesinde, bir af yasası tasarısı hazırlayarak 25 Ekim 1933 tarihinde TBMM Genel Kurulu'na sunmuştur. Öncesinde hükümetin Cumhuriyet'in onuncu yılı nedeniyle bir af yasası tasarısı hazırladığı haberleri basının gündeminde de yer almıştır. Çıkarılması düşünülen af yasasını kötüye kullanarak istismar etmek isteyen bazı kişiler ortaya çıkmış ve hükümet yasanın suistimalini önlemek için bir tebliğ yayınlamıştır. Söz konusu tebliğ ile çıkarılacak af yasasının suça teşvik edici bir boyut kazanmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Hazırlanan tasarıyla bazı suçlar hakkında kovuşturma yapılmayacağı, bazı cezalarda ise indirime gidileceği belirlenmiştir. Buna göre, İstiklal Mahkemeleri tarafından mahkûm edilen Cumhuriyet'in ilk muhalefet partisi olarak kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın bazı mensupları ve Atatürk'e suikast girişiminde bulunan İzmir Suikastı hükümlülerinin cezaları tamamen affedilecektir. Bunların dışında basın suçlarında kovuşturma yapılmayacak, hükmedilen cezalar da infaz edilmeyecektir. Yine kanun kaçağı olanlar da üç ay içerisinde teslim olmaları koşuluyla af kanunundan yararlanabileceklerdir. Kanun, 28 Temmuz 1933 tarihine kadar işlenmiş suçları kapsamına almıştır. Bu arada Osmanlı Hanedanı mensupları ile *"Yüzelliliklер"* bu affın da dışında kalmışlardır. Ayrıca rüşvet, zimmet, kaçakçılık ve müzayedeye fesat karıştırmak suçlarından hükümlü veya tutuklu bulunanların da aftan yararlanamadığı tasarıda; hırsızlığı meslek haline getirmiş olanlarla, belirtilen suçların herhangi birisinden ikiden fazla hükümlü olanların bu aftan yararlanamayacakları hüküm altına alın-

[23] **Sınmaz Sönmez, Cahide:** "Atatürk Dönemi Af Yasaları", *Atatürk Ansiklopedisi*, (Yayınlanma Tarihi: 28 Aralık 2020), (Erişim: 19.05.2025, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-af-yasalari/).

mıştır. Bu arada, memleketin güvenliği açısından yağmacılık, eşkıyalık ve adam kaçırmaya yönelik suçlardan herhangi birisi ile hükümlü ya da sanık bulunanlar da bu affın kapsamı dışında tutulmuştur. Cumhuriyetin onuncu yılı onuruna hazırlanan af kanunu, 26 Ekim 1933 tarihinde kabul edilmiştir[24].

Görülüyor ki onuncu yıl affı ile özellikle rejimin kuruluş sürecinde başvurulan bir takım katı uygulamaların yarattığı travmaların unutturulmasına, rejim ve halk arasında bir yakınlaşmanın sağlanmasına çalışılmıştır. Kuşkusuz yüzyıllardır geleneksel monarşi ve Şer'î hukuk ile biçimlenmiş toplumsal ve kültürel yapının çok kısa sürede yaşadığı köklü değişim, toplumun tüm katmanlarında aynı olumlu tepkileri yaratamamıştır. Savaşların yarattığı toplumsal buhran ve yeni rejimin yaşattığı olağanüstü değişimin beraberinde taşıdığı sosyo-politik çalkantıların gölgesinde çıkarılan af kanunu, yine yöneten-yönetilen uzlaşmasını ve yönetene yönelik *"toplumsal rıza"*yı inşa etmek için önemli bir araç olarak değerlendirilebilir.

Atatürk döneminin son af kanunu kamuoyunda *"yüzelliliklerin affı"* olarak adlandırılan 26 Haziran 1938 tarihli genel af kanunudur. Yukarıda kısaca değinilmiş olsa da burada öncelikle *"Yüzellilikler"* ile kastedilenin açıklanması gerekecektir. Lozan Konferansı sırasında Batılı devletlerin önerisi üzerine Türkiye'de siyasi af çıkarılması kararlaştırılmıştır. Türk Heyeti ise *"vatan haini"* olarak nitelendirdiği 150 kişinin çıkarılacak olan siyasi aftan faydalanmaması şartıyla öneriyi kabul etmiştir. TBMM'de çok uzun süren tartışmalar sonucu bahsedilen 150 kişi, sekiz başlık altında toplanmıştır. Bunlar; Sultan Vahdettin'in icraatına katılmış beş altı kişi, Sevr Antlaşması'nı imzalayan İstanbul hükümeti, Kuvayi İnzibatiye'yi teşvik eden kabine, Çerkes Ethem ve yandaşları, İzmir'de Çerkes Kongresi'ni toplayanlar, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda düşmanla iş birliği yapan çetelerin elebaşları, Kuvayı Milliye'ye karşı ihtilal örgütleri kuranlar ve düşmanla iş birliği yapan basın mensuplarıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi, hem 26 Aralık 1923 tarihli Cumhuriyet'in ilanı nedeniyle çıkarılan genel affın, hem de 16 Nisan 1924 tarihli Lozan Barış Antlaşması nedeniyle çıkarılan siyasi affın kapsamı dışında kalan *Yüzellilikler,* 28 Mayıs 1927'de kabul edilen bir kanunla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından da çıkarılmışlardır. Basın ve kamuoyu, *Yüzellilikler* için çıkarılan kanunları desteklemiş, Cumhuriyet'in 10. Yılında çıkarılan kısmi siyasi aftan *Yüzellilikler*'in yararlanmaması yönünde çaba sarf etmişlerdir. Cumhuriyet'in kuruluşunun 15. yılı nedeniyle 29 Mayıs 1938'de kabul edilen afla *Yüzellilikler*'den hayatta kalan 69'undan 40'ı yurda dönmüştür[25].

1938 tarihli af kanunu siyasi içerikli bir kanun olma niteliği taşımaktadır. Bu af kanunuyla *Yüzellilikler*, *Heyet-i Mahsusa* (devletin istihbarat birimi) kararlarıyla

---

[24] **Sınmaz Sönmez, Cahide:** "Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası", *Atatürk Yolu Dergisi,* C.: 9, S.: 33, 2004, s. 92-95.

[25] **Mazıcı, Nurşen:** "Af Yasalarında 150'likler", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* C.: 55, S.: 1, 2000, s. 83-86.

ceza alanlar ve İstiklal Mahkemeleri tarafından yargılanıp hüküm giyenler affedilmiştir. Bunlardan *Yüzellilikler*, oldukça sıkı kayıt ve şartlar altında affedilirken; *Heyeti Mahsusa* kararları ile mahkûm olanlar, bazı kayıtlardan sonra normal vatandaşların sahip olduğu hakları elde edeceklerdir. Kanun, İstiklal Mahkemeleri'nde yargılanıp hüküm giymiş 25 bin kişinin cezalarını yeterli görerek kayıtsız şartsız af kapsamına almıştır. Siyasi suçlulara yönelik bir af kanunu olduğu bariz olan 1938 Kanunu'nda özellikle dikkat çekici nokta, *Yüzellilikler*'in gerekli görüldüğü takdirde Bakanlar Kurulu kararıyla vatandaşlıktan çıkarılabileceğidir. *Yüzellilikler*'e yönelik affın sınırları net olarak ortaya konulmuş, birçok kamu hakkından mahrumiyetleri süreli ya da süresiz olarak kısıtlanmıştır. Örneğin bu kimseler, daha önce kamu görevinde iseler emeklilik haklarından yararlanamayacak, sekiz yıl süreyle kamu haklarından yararlanamayacakları gibi kamu görevine de alınamayacaklardır. Söz konusu af kanunu ile yeni rejim, kendisine kastedenler hakkında kuşkulu tavrını sürdürmüş, affedilmiş olsalar bile onlar üzerindeki takibatından vazgeçmemiştir[26]. Kanımızca henüz emekleme aşamasında olan, bağımsızlığını çok çetin iç ve dış tehditlere karşı türlü zorluk ve fedakarlıkla elde etmiş bir ulusun böylesi tehditlere yönelik sert refleksler göstermesi dönemin koşullarına uygun bir devlet politikasıdır. Kaldı ki Cumhuriyet'in ilanını takip eden erken dönemlerde patlak veren etnik ve dinsel temelli ve emperyalizm destekli kalkışmalar, rejimin söz konusu reflekslerini haklı kılar niteliktedir.

1939'da II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi genç Türkiye Cumhuriyeti için oldukça sıkıntılı günlerin başlangıcı olmuştur. Yeni rejim, bir yanda yoksulluk ve cehaletle boğuşurken öte yandan ülkenin kalkınması için çareler aramakla uğraşmaktadır. Atatürk'ün bir ulusal hedef olarak ortaya koyduğu *"muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkmak"* ideali çerçevesinde gerçekleştirilen devrimlere ilave olarak inşa etmeye çalıştığı, demokratik bir cumhuriyet olma ülküsünün, önemli bir nirengi noktası olarak görülen çok partili siyasi yaşam 1925 (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası) ve 1930 (Serbest Cumhuriyet Fırkası) denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ardından büyük dünya savaşının patlak vermesi, deyim yerindeyse kıt kanaat kendi yağında kavrulmaya çalışan yeni Türkiye Cumhuriyeti için bir içe kapanma dönemini kaçınılmaz kılmıştır. Türkiye tek partili rejimi ile bu savaşın dışında kalmayı başarabilmiştir. Ancak savaşın yarattığı tüm olumsuzlukları fazlasıyla yaşamıştır. 1939-1945 arasında süren savaş boyunca, her an savaşa girme ihtimaline karşı yüzbinlerce erkek silah altına alınmış, savunma harcamaları ulusal geliri adeta ipotek altına almıştır. Elbette bu süreç yoksulluk ve yokluk içerisinde kıvranan halkın yönetime karşı huzursuzluğunu artırmıştır.

1945 Ağustos'unda II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünyada iki kutuplu yeni bir düzen belirmiş, genç Türkiye Cumhuriyeti bu düzen içerisinde

[26] **Sınmaz Sönmez,** "Atatürk Dönemi" Af Yasaları, (Erişim: 20.05.2025, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-af-yasalari/).

tercihini, başını Amerika Birleşik Devletleri'nin çektiği Batı blokundan yana kullanmıştır. Esasında bu tercih yeni Türk devletinin kuruluş felsefesi ile uyumsuz da değildir. Söz konusu tercihin doğal bir sonucu olarak rejim kendisini yenileme çabasına girmiş ve 1946 seçimleri çok partili siyasal yaşamın yeniden inşası için ilk sınav olmuştur. Yapılışı ve sonuçları bakımından hala üzerindeki şaibeler ve iddiaların tartışıldığı 1946 seçimleri sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi iktidarına yönelik muhalefet toplumsal tabanını güçlendirmiş ve ülke 1950'de gerçek anlamda yargı denetiminde yapılan şaibesiz bir seçim yaşamıştır.

14 Mayıs 1950 seçimleriyle 27 yıl sonra iktidarı CHP'den devralan Demokrat Parti'nin ilk icraatları arasında bir genel af kanunu çıkarmak yer almıştır. 14 Temmuz 1950 tarihli *"Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun",* çok partili hayatın ilk genel af kanunudur. Demokrat Parti iktidarının 15 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenmiş birçok suçun affedilmesini içeren bu yasayla taze bir başlangıç yapmayı amaçladığı ortadadır. Demokrat Parti'nin bir seçim vaadi olarak öngördüğü af kanunu, seçimlerin ardından hükümet programına da alınmış ve henüz TBMM'ye gelmeden kamuoyunda ve basında tartışılmaya başlanmıştır. Oldukça geniş bir suç yelpazesinde af öngören kanun, özellikle II. Dünya Savaşı sebebiyle yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlar çerçevesinde biçimlenmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının savaş koşullarında aldığı sıkı önlemlere bağlı olarak suç işlemiş birçok hükümlüyü kapsamına dahil etmiştir[27]. Bununla birlikte önceki af kanunlarında görüldüğü gibi yine rüşvet, irtikap ve ihtilas gibi suçlar af kapsamının dışında tutulmuştur[28].

Kanımızca seçimleri yüksek bir oy çoğunluğu (%53,4) ile kazanıp, seçim sisteminin tekniği ile oy oranının çok üzerinde sandalye sayısı (408) elde ederek iktidar olan Demokrat Parti'nin, seçimlerde sağladığı meşruiyeti bir yandan bu tip politikalarla güçlendirme çabası dönemin koşulları açısından öngörülebilir bir durumdur.

II. Dünya Savaşının ardından dünyanın iki kutuplu bir yapıya evrilmesi, Türkiye gibi yönünü Batı'ya dönmüş ülkeler bakımından bazı ideolojik endişelere karşı yeni refleksler geliştirmesine neden olmuştur. Yüzlerce yıldır ilişkileri hiç de dostane olmayan Rusya'nın 1917 devrimi ile sosyalist bir federal cumhuriyete dönüşmesi, *"Komünizm"*in özellikle Türkiye gibi ülkelerde adeta uzak durulması gereken bir *"öcü"* olarak algılanması sonucunu doğurmuştur. Kaldı ki bu algı toplumsal bir algıdan öte rejimin de ortak olduğu bir algıdır. Aslında *"Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği"* ile Ulusal Kurtuluş Savaşı ve erken Cumhuriyet dönemlerinde iyi iktisadi ve siyasi ilişkiler geliştirilmiştir. Ancak özellikle Truman Doktrini ve Marshall Yardımı gibi Amerika Birleşik Devletleri kaynaklı dış yardımların da

[27] **Sınmaz Sönmez, Cahide:** "Demokrat Parti İktidarının İlk İcraatlarına Bir Örnek: Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun", *Yönetim Bilimleri Dergisi,* C.: 10, S.: 20, 2012, s. 134-135.

[28] **Akın, Rıdvan:** *Türk Siyasal Tarihi 1908-2000,* İstanbul 2012, s. 352.

etkisiyle Komünizm gerek Cumhuriyet Halk Partisi gerek Demokrat Parti iktidarı dönemlerinde bir siyasal tehdit olarak görülmüştür. Söz konusu algı Demokrat Parti'nin 1950 affında da izlerini hissettirir.

Tasarı tartışılırken siyasi suçların affın kapsamına alınmaması konusu özellikle şair Nazım Hikmet üzerinden tartışılmıştır. Af kanununa yönelik olarak basın ve kamuoyunda önemli bir destek söz konusuyken, tartışma affın kapsamı üzerinde yoğunlaşmış, Komünizmin bir tehdit olarak görülmesine bağlı olarak Komünist şair Nazım Hikmet'in bu aftan yararlanıp yararlanmayacağı ciddi bir tartışma oluşturmuştur. Kaldı ki bu tartışma yalnızca iktidarı elinde tutan Demokrat Parti için değil tek parti döneminin iktidarı Cumhuriyet Halk Partisi için de önemli olmuştur. Dolayısıyla tasarının siyasi suçlar kapsamı daha çok Komünizm endişesinin gölgesinde kalmıştır. Çıkması için yoğun bir beklenti ve çaba olmasına karşılık kapsamına ilişkin ciddi bir tartışma yaratan af kanunu, birkaç ay basının gündeminde yer tutmuş ve bir süre sonra kamuoyunun ilgisini yitirmiştir[29].

Cumhuriyet tarihimizdeki en kapsamlı af kanunlarından biri 22 Kasım 1960 tarihli Genel Af Kanunu'dur. Türk Silahlı Kuvvetlerinin 27 Mayıs 1960 tarihinde yönetime el koyarak seçilmiş Demokrat Parti iktidarına son vermesinin ardından, ülkede 15 Ekim 1961 seçimleri ile sonlanacak bir askeri rejim hüküm sürmüştür. Askeri rejim, önceki dönemlerle benzerlik içinde, adeta eski dönemin etkilerini ortadan kaldırmak amacının çokça hissedildiği bir af kanunu çıkarmıştır. 18 Kasım 1960 tarihli bu kanunla, taksirli suçlarla üst sınırı beş yılı geçmeyen hapis cezaları hakkında kovuşturma yapılmaması hükmü getirilmiştir. Bununla birlikte devlet ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar ve ırza yönelik suçlar gibi bazı suçlara verilen cezalar af kapsamı dışında bırakılmıştır[30].

1961 Anayasası'nın kabulünün ardından yapılan 15 Ekim 1961 seçimleri ile yeniden çok partili demokratik hayata dönülmüş, seçim sonuçlarına göre hiçbir siyasi parti tek başına iktidar olabilecek çoğunluğu elde edememiştir. Seçimlerden birinci çıkan Cumhuriyet Halk Partisinin öncülüğünde, kapatılan Demokrat Parti'nin bıraktığı boşluğu bir bakıma ikame için kurulan Adalet Partisi ile koalisyon hükümeti kurulmuştur. 1965 seçimlerine kadar birkaç kez yıkılıp kurulan ve çok önemli dış ve iç sorunlarla uğraşmak zorunda kalan koalisyonlar döneminde 23 Şubat 1963 tarihli bir genel af kanunu çıkarılmıştır. *"Cumhuriyetin 50'nci Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun"*[31] adıyla çıkarılan kanun ile

---

29 **Sınmaz Sönmez,** "Demokrat Parti İktidarının İlk İcraatlarına Bir Örnek: Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun", s. 134-135.

30 "Af Kanunları", Hukuk Ansiklopedisi, Yayınlanma Tarihi: 15 Mayıs 2025, (Erişim: 19.05.2025, https://hukukbook.com/cumhuriyet-tarihinde-cikarilan-af-kanunlari/).

31 "Cumhuriyetin 50'nci Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun", Resmî Gazete ile Yayımı: 18.5.1974-Sayı: 14890 Mükerrer, Kanun No: 1803, Kabul Tarihi: 15.5.1974, Sayfa Sayısı 105-112. mc05701803.pdf (Erişim: 19.05.2025, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc057/kanuntbmmc057/kanuntbm).

birçok kanunda değişiklik yapıldığı gibi, oldukça geniş bir alanı kapsayıcı af düzenlemeleri getirilmiştir.

1965 seçimleri, askeri müdahale sonrası kurulan Adalet Partisi'nin beklenmedik zaferiyle sonuçlanmıştır. Yüksek bürokrasiden gelen ve genç bir mühendis olan Süleyman Demirel'in genel başkanlığındaki Adalet Partisi, geçerli oyların 52,9'unu ve Parlamentodaki 450 sandalyenin 240'ını alarak tek başına iktidar olmuştur[32]. Askeri darbenin ardından gelen istikrarsız ve zor koşulların hükümetleri olan 1961-1965 arası kurulan koalisyonların ardından seçmen, genç ve umut vaat eden ancak çok tanınırlığı olmayan bir siyasetçiye oldukça yüksek teveccüh göstermiştir.

Demirel hükümeti döneminde bir af kanunu daha çıkarılmıştır. 3 Ağustos 1966 tarihli genel af kanunu ile istisnalar hariç, beş yıldan az olan hürriyeti bağlayıcı cezalar ve para cezaları affedilmiştir. Yakın geçmişteki af kanunları gibi 1966 tarihli af kanunu da toplumun tüm kesimleri tarafından yoğun olarak tartışılmıştır. Ancak öncekilerden farklı olarak bu kanunun yasalaşma sürecinde şiddete dönüşen kalkışma eylemleri ve açlık grevleri gibi olaylar yaşanmıştır. Tasarının kapsamını yetersiz bulan ve o dönemde Ankara cezaevinde bulunan 1000 civarındaki tutuklu ve hükümlü cezaevinde isyan başlatmıştır. Çıkan olaylarda 3 kişi hayatını kaybetmiş, 18 kişi yaralanmıştır. Yine İstanbul Üsküdar Toptaşı Cezaevinde de 260 tutuklu ve hükümlü af kanunu öncesinde açlık grevi yapmıştır. Kanun tasarısının tartışılması sırasında, siyasi suçlar ve fikir suçlarının af kapsamına alınması istenmiş fakat bu suçlar af kapsamı dışında bırakılmıştır. Buna karşın vergi ve döviz kaçakçılığı suçları af kapsamına alınmıştır. Kanun, 9 Ağustos 1966 tarihli Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir[33]. Vergi suçları gibi mali yönü ağır basan suçların af kapsamına alınması, vergisini düzenli ödeyen mükellefler dikkate alındığında ciddi bir etik ve adaletsizlik sorunu akla gelmektedir. Kaldı ki ilerleyen yıllarda vergi aflarına ilişkin sayısız düzenleme yapılmıştır. Ayrıca döviz kaçakçılığı da niteliği itibariyle bir kaçakçılık suçudur. Rüşvet, irtikap ve iltimas gibi yüz kızartıcı suçlarla aynı kategoride sayılabilecek bir suç tipinin affa konu olması yine toplumsal adalet duygusunu zedeleyici bir görüntü arz etmektedir. Öte yandan kanımızca söz konusu suçların affı beraberinde ciddi ahlaki ve etik tartışmalara zemin hazırlayacak uygulamalardır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Af kanunları kimi zaman ülkemizin bazı özel ve önemli gün ya da dönemlerine bağlı olarak da çıkarılmıştır. 15 Mayıs 1974 tarihinde, Cumhuriyetimizin onuncu yılı dolayısıyla çıkarılan af kanunu gibi Cumhuriyetin ilanının 50. yılı nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir genel af kanunu ka-

[32] **Zurcher, Erik Jan:** *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (çev. Yasemin Saner Gönen), İstanbul 2002, s. 364-365; **Aydın, Suavi/Taşkın, Yüksel:** *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi,* İstanbul 2014, s. 139; **Akın,** *Türk Siyasal Tarihi 1908-2000,* s. 382.

[33] "Af Kanunları", (Erişim: 19.05.2025, https://hukukbook.com/cumhuriyet-tarihinde-cikarilan-af-kanunlari/).

bul edilmiştir. Söz konusu kanuna göre üst sınırı 12 yılı geçmeyen hapis cezaları ve para cezaları affedilmiştir. 07.02.1974 tarihine kadar işlenmiş suçlardan; bu cezaları gerektiren fiiller hakkında kovuşturma yapılmayacağı, bu cezalardan hükümlü olanların da cezalarının affedildiği, 12 yıldan fazla cezası olan hükümlülerin de cezalarının 12 yılı ve para cezalarının tamamının affedildiği ve ölüm cezasına hükmedilenlerin bu cezalarının 30 yıl ağır hapse, müebbet ağır hapse mahkûm edilenlerin cezalarının da 24 yıl ağır hapse çevrildiği hükme bağlanmıştır[34].

Çalışmamızın kapsamının Cumhuriyetimizin kuruluşundan 2000 yılına kadar olan dönemdeki af kanunlarına ayrıldığı yukarıda belirtilmişti. Bu sürecin son af kanunu ise 22 Aralık 2000 tarihli *"23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun"*dur. Dönemin üçlü koalisyon hükümetinin başbakanı merhum Bülent Ecevit'in merhume eşi Rahşan Ecevit'in önerisi ile olgunlaştırılarak kanun haline geldiği için bu kanun kamuoyunda *"Rahşan Affı"* olarak da bilinmektedir. Bu kanun, o dönem cezaevlerinde yaşanan ölüm orucu eylemlerini sonlandırmak için başlatılan *"Hayata Dönüş Operasyonu"*ndan sonra, 21 Aralık 2000 tarihinde kabul edilmiş ve 22 Aralık 2000 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir[35]. Bu kanun 23 Nisan 1999 tarihinden önce işlenen suçları kapsamaktadır. Kanun çıktıktan sonra ilk aşamada cezaevlerindeki 23 binden fazla tutuklu ve hükümlü aftan yararlanarak tahliye olmuştur. Fakat sonrasında Anayasa Mahkemesinin verdiği iptal kararlarıyla yasanın kapsamı genişlemiş ve tahliye olanların sayısı 45 bini geçmiştir. Böylece kanunu yapanların öngöremediği sonuçlar ortaya çıkmış ve bazı hukuki uygulamalar kamuoyunda tepkilere neden olmuştur. Kanun aslında cezaevlerinde yer kalmaması sebebiyle çıkarılmıştır ve 70 bin kişilik kapasitesi dolan cezaevlerinin mevcudu 40 bine kadar düşmüştür. Ancak ardından 3 yıl içinde mahkûm sayısı artarak yeniden 64 bine çıkmıştır[36].

Sonuç olarak; cumhuriyet tarihimizde af, her zaman siyasetin gündem maddelerinden biri olmuş ve XXI. Yüzyılın ilk çeyreğini tamamladığımız günümüzde halen gündemdeki önemini korumaktadır. Cumhuriyetimizin ilanından 2000 yılına kadar Türkiye'de değişik kapsam ve içeriklerde 52 adet af kanunu çıkarılmıştır[37]. Sayılara bakıldığında; 1974 genel affı ile 61 bin olan cezaevindeki tutuklu ve

---

34 *"Cumhuriyetin 50'nci Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun",* Resmî Gazete ile Yayımı: 18.5.1974-Sayı: 14890 Mükerrer, Kanun No: 1803, Kabul Tarihi: 15.5.1974, s. 105-112. (Erişim: 19.05.2025, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc057/kanuntbmmc057/kanuntbmmc05701803.pdf).

35 *"23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun",* Resmî Gazete ile Yayımı: 22.12.2000, Sayı: 24268, Kanun No: 4616, Kabul Tarihi: 21.12.2000, s. 234-237, (Erişim: 19.05.2025, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc085/kanuntbmmc085/kanuntbmmc08504616.pdf).

36 **Yahyaoğlu, Suat:** *"Türkiye'nin Genel Af Karnesi",* Yayınlanma Tarihi: 13 Mayıs 2018, (Erişim: 19.05.2025, https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-tarihindeki-aflar).

37 **Hür, Gül:** *"Türkiye Tarihindeki Aflar",* Yayınlanma Tarihi: 27 Ağustos 2018, (Erişim: 20.05.2025, https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-tarihindeki-aflar).

hükümlü sayısı 24 bine kadar inmiş ancak 1980 darbesiyle cezaevi nüfusu bu kez 80 bine yaklaşmıştır. 1991 affıyla yine 25 binlere kadar gerilemiş fakat zamanla yine artmıştır. 2000'de çıkan yasa tutuklu ve hükümlü sayısını ilk aşamada ancak 70 binlerden 50 binlere indirebilmiştir. Cezaevindeki tutuklu ve hükümlü sayısı 2006'dan bu yana düzenli bir artış eğilimindedir ve 2007'de 90 bini, 2017'de ise 220 bini geçmiş durumdadır. Görünen ve kanımız odur ki af kanunları suçun azalmasına, suçlunun rehabilitasyonuna ve toplumsal adaletin tesisine çok yardımcı olamamaktadır. Kuşkusuz suç ve suçlu artışını değerlendirirken toplam nüfus artışını da dikkate almak gerekir. Nitekim 1980 yılında Türkiye'nin toplam nüfusu 45 milyon civarındayken nüfusun neredeyse beşte üçü kentlerde yaşamaktadır. Geçen 20 yılda nüfus oldukça hızlı artmış ve 2000 yılında Türkiye'nin toplam nüfusu 67 milyonu aşmıştır. Nüfusun kentli-kırsal dağılımı da değişmiş, bir önceki oran tersine dönerek nüfusun neredeyse üçte ikisi şehirlerde yaşamaya başlamıştır[38]. Nüfusun köyden kente akışı, kentlerde değişen sosyo-kültürel yaşam, ekonomik sorunlar, tatminsizlik, işsizlik ve düşük refah seviyesi gibi memnuniyetsizlikler elbette suç işleme oranının artmasında doğrudan olumsuz etki yaratan bileşenlerdir. Ancak suç, suçlu ve af dengesinde af kanunlarının, toplumun *"duyarlı vatandaş"* kitlesinde kanımızca etik ve adil bir etki bırakmak konusunda pek de başarılı olamadığıdır.

II. Etik Kavramı

Felsefe ve bilim tarihinin en tartışmalı kavramlarından birini *"etik"* oluşturur. Fransızca kökenli *"éthique"* sözcüğünden Türkçemize geçmiş olan etik sözcüğü[39], sözlükte *"ahlâk bilimi"* veya *"ahlâki"* anlamındadır. Ayrıca etik sözcüğünün *"çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü"* anlamı da vardır. Ahlâk ise, *"bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları; aktöre, sağtöre"* anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla ahlâk dışı sözcüğü, *"gayriahlâki"* yani *"genel ahlâk kurallarına uygun olmayan"* demektir[40].

Etik ve ahlâk kavramları birbirinden farklı olsa da çoğunlukla aynı anlamda kullanılır. Etik, ahlâk felsefesinin adıdır. Ahlâk, herhangi bir eylemin iyiliği veya kötülüğü hakkında hüküm verirken, etik insanların tüm davranışlarını biçimlendirir. Kavramsal olarak hukuk ve hukukun üstünlüğü ilkesi demokrasinin olmazsa olmaz unsurlarıdır. Ahlâk ise hem hukuku hem de demokrasiyi tamamlayan çok önemli bir moral değerdir. Ahlâk ve hukuk, zamana ve toplumların sosyolojik,

---

38 *Türkiye Demografisi",* (Erişim: 18.10. 2025, https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_demografisi) Web sayfası, Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerini de esas almıştır.

39 Fransızca sözcük Eski Yunanca ethikós εθικός "ahlaka ilişkin" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca éthos ἔθος "örf, adap, ahlak, töre" sözcüğünden türetilmiştir, (Erişim: 20.05.2025, https://www.etimolojiturkce.com/kelime/etik).

40 https://sozluk.gov.tr/ (Erişim: 20.05.2025).

dinsel ve geleneksel yapılarına göre değişen ve amaçları sosyal düzeni sağlamak olan kurallardır[41].

Etik, birçok alt başlığa sahip olsa da çalışmanın kapsamı bakımından yalnızca hukuki ve siyasi etik başlıklarına yer verilecektir.

A. Hukuki Etik

Etik ve hukuk kavramlarının benzer ve farklı yönleri vardır. Benzer yönlerinin temelinde toplumsal düzeni sağlamaya yönelik kurallar getiren kavramlar olmalarıdır. Temel farklılıkları ise hukukun maddî yaptırım gücüne sahip olmasıdır. İki kavram zamanla birbirini etkilemiş ve hatta tamamlamıştır. İlave olarak, bir etik ilkesinin bir hukuk kuralına dönüştüğü görülebilmektedir. Her iki kavram da belli ölçüde insanların davranışlarını düzenleme amacı taşır. Kısacası etik ilkeler ve hukuk kuralları birbirlerini etkilemektedir ve birbirinden bağımsız düşünülemez. Toplumsal düzenin sağlanmasında hem etik ilkeler hem de hukuk kuralları gereklidir[42]. Hukuk, etiğin bittiği noktadan başlayan bir alandır. Etik ilkeler varılması gereken üst noktayı ve amacı göstermektedir. İlkeler yitirilir veya bundan yoksun kalınırsa, ortada ne amaç ne de hedef kalacaktır. Hukuki kavram ve olguları yazılı kurallar gibi özetlemek mümkündür. Oysa etik ilkeler öncelikle bireyin vicdanında ortaya çıkar, biçimlenir ve yazılı olmayan bir bilinçle, duyarlılıkla orada saklı kalarak kuşaktan kuşağa aktarılabilir[43]. Etiğin emretme gücü elbette hukuk kadar etkin değildir. Çünkü hukuk egemen devlet otoritesinin elinde üstün emretme ve yaptırıma uğratma gücüne sahiptir. Hukuk duygusal bir zeminde inşa edilemez. Buna karşın etik, bireyin dünyasına daha çok nüfuz edebilir; toplumsal davranış kuralları içerisinde iyi ve kötü, doğru ve yanlış arasındaki ayırımı ahlâki eğitim faaliyeti içerisinde, çoğu zaman farkında olmadan bireyin içselleştirmesine ve sonraki kuşaklara aktarmasına yardımcı olur.

Etik, davranış kalıplarının ve standartlarının neler olduğu veya olması gerektiğinin belirlenmesi aşamasını; hukuk ise toplumun huzur ve güven içinde yaşamasının güvencesini oluşturmaktadır. Hukuk ile etik birbirini tamamlamaktadır. Fakat her etik dışılık hukuku ilgilendirmemektedir. Bununla birlikte, etik dışı bir olgunun hukuk kuralı haline dönüştürülmesi de imkân dahilinde değildir. Dikkat edilmelidir ki; ahlâk cari olan, var olan ve dolayısıyla yaşanılandır. Etik ise ahlâkın felsefesini ifade eder. Felsefe soyut bir düzlemi anlamlandırırken, ahlâk hayata yansıyan somut davranış kalıbıdır. Bu nedenle etik, ahlâk ve hukuk ilişkisinin doğru kurulması gerekir. Buradan şu yargıya varılabilir: *"İyi"* teorik olarak etikle belirlenmekte, ahlâk ile uygulanmakta, hukuk ile korunmaktadır[44].

---

41 **Cin, Halil:** "Hukuk, Siyaset ve Demokrasinin Ahlâki Temelleri", *Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.: 1, S.: 1, 2013, s. 13.

42 **Özel, Kadir Can:** "Etik ve Etik-Hukuk Arasındaki İlişki", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S.: 33, 2018, s. 685-686.

43 **Üstün, Çağatay:** "Etik ve Hukuk", *Fasikül Hukuk Dergisi*, C.: 2, S.: 4, 2010, s. 56.

44 **Karakoç, Yusuf:** "Hukuk-Etik İlişkisi", *HFSA24 Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi,* Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar V, İstanbul 2010, s. 92-94.

Sonuç olarak toplumsal düzen kuralları içinde önemli moral değerleri ifade eden ahlâki değerler, insana onur özelliğini kazandırarak onu varlığın en yüksek derecesine çıkarır. Etkin ve iyi işleyen bir hukuk ve yargı sistemi için; hukukun adalet ilkesini ve insan onurunu temel alması gerekir İlave olarak hukukun bu ilkeler doğrultusunda uygulanması, hukukçunun eğitimine adalet, etik ve insan onuru sacayağı çerçevesinden bakan hukuk eğitimi anlayışının yerleştirilmesi ve hukuk-toplum ilişkisi bağlamında suçların ve haksızlıkların asgari düzeye indirildiği erdemli toplumun inşası şarttır[45].

B. Siyasi Etik

Siyasi etik, etiğin temel ilkelerinin siyasi hayattaki çeşitli konulara uyarlanması anlamında bir uygulamalı etik alanıdır. Örneğin; devlet ve dolayısıyla iktidar politikalarının şeffaf olması veya politikacıların siyasi gücü kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaması gerektiğinden söz ederken, etiğin doğruluk, dürüstlük, tarafsızlık ve eşitlik gibi bazı ilkeleri siyasete uyarlanmış olacaktır. Yukarıda etiğin ahlâk felsefesi olduğu ifade edilmişti. Benzer şekilde siyasî etik geniş anlamda siyaset felsefesine karşılık gelir. Siyaset felsefesi, topluma ve yöneticilerine uygulanan etiktir. Etiğin siyaset düzleminde tahlil edilme şekillerinden yola çıkarak siyasî etiğin üç temel konu ile ilgilendiği söylenebilir. Birincisi; siyasî etik, politikacıların ve kamu adına yetki kullanan kamu görevlilerinin davranışlarının ahlaki bir değerlendirmesini yapar. Örneğin; yolsuzluk, nepotizm, rüşvet, kayırmacılık, kamu gücünü kişisel menfaat temini için kullanma ve vatandaşları aldatma gibi kamu gücünün kötüye kullanılmasının örnekleri olan davranışları siyasetteki ahlâk dışı eylemler olarak görür. İkinci olarak siyasî etik, siyasî amaçlara ulaşmaya yönelik araçların ve süreçlerin ahlaki değerlendirmesini yapar. Devlet erkini kullananların kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması için başvurduğu yargılama ve yaptırım uygulama, özgürlüğü kısıtlama ve savaşma gibi yöntemlerin ahlaki sorgulaması, araçlara yönelik değerlendirmelerin örneklerindendir. Son olarak siyasî etik, siyasî hedeflerin, beklentilerin ve siyaset anlayışlarının ahlaki değerlendirmesini yapar. Sağlık ve eğitim hizmetlerinin kamu eliyle mi yoksa özel sektör tarafından mı verilmesinin daha adil ve etkin olacağı veya bir devletin dış güvenliğini zorunlu askerlik uygulamasıyla mı yoksa profesyonel ordu oluşturmak yoluyla mı sağlamasının daha ahlaki olacağı gibi konular tartışılırken bu tür değerlendirmelere yer verilir[46].

Siyasi tarihe bakıldığında, antik şehir devletlerinden monarşilere, imparatorluklardan modern ulus devletlere kadar, iktidarın kullanımında, dine dayalı ahlaki formlar içeren toplumlar başta olmak üzere, ahlâkın farklı ölçülerde de olsa siyaset üzerinde göz ardı edilemez bir etkisi olduğu sır değildir[47].

---

45 **Kırış, Necati:** *Hukuk ve Etik-Hukuk Mesleğinin Ahlaki Boyutu*, İstanbul 2016, s. 644.

46 **Küçükalp, Derda:** "Siyasi Etik", (Erişim: 21.06.2025, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/siyasi_etik).

47 **Bilge, Muhittin:** "Gelenekselden Moderne Etik ve Siyaset", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.: 8, S.: 15, 2012, s. 107.

Siyaset ve etik ilişkisine dair tarih boyunca birçok düşünür farklı görüşler ileri sürmüştür. Aristoteles, siyaseti insan olmanın amacına, insani var oluşun en üstüne koymaktadır. Düşünüre göre bu bağı kuran eylemdir. Eylem insanı hem etik hem de politik bir varlık haline getirmektedir. Onun bu bakış açısını izleyen çağdaş düşünür Hannah Arendt de 20. yüzyılın insanını siyasal eylem bağlamında tahlil etmektedir. 21. yüzyılın siyasal teorisyenlerinden olan Jürgen Habermas, Chantal Mouffe ve Benjamin Barber ise liberal demokrasiyi, eylemi ne kadar içerdiği ile ilgili sorgulamaktadır[48]. Kısacası Aristoteles siyasetin etiğe tabi olduğunu, Machiavelli ikisinin birbirinden ayrı olduğunu, son olarak Hegel iki olgunun bir birlik gösterdiğini savunmuştur. Aydınlanma döneminde dini ve kültürel içeriğinden kurtulan etik, toplumsal yaşamı düzenleyen bir kurallar bütünü haline gelmiştir. Günümüzde ise etik kurallar çalışma yaşamında benimsenmesi ve uygulanması gereken kodlara dönüşmüştür[49]. Sorun, tarihin süzgecinden kıvrılarak gelen bu kurallar bütününün modern insan ve modern devlet anlayışında ne ölçüde içselleştirilebildiğidir.

Siyasette etik kavramının tartışılmasının temel nedeni, demokratik sistemin işleyişinin bütünlüğünü korumak için etik sistemin devamlılığının sağlanması gerekliliğidir. Temel etik kurallar, kamuoyunu doğrudan temsil eden seçilmişlerin ve kamu adına yetki kullanan kamu görevlilerinin, temsil ettikleri vatandaşlara karşı standartlaşmış biçimde ölçülü davranmalarını gerektiren davranış biçimlerinin çerçevesini çizmektedir. Bu çerçevede, etik davranış ilkeleri yalnızca politikacıların davranış biçimlerini değil, aynı zamanda demokratik ölçütleri de etkilemektedir. Etik kurallar, politikacılar ve yönetilenler arasındaki ilişkileri geliştirerek, kamuoyunun siyasal süreçlere katılım oranını arttırmaktadır. Dolayısıyla siyasal iktidarlar da varlıklarını sürdürebilmek amacıyla seçmenlerle sürekli iletişim kurmak zorundadırlar[50]. Bu anlamda etik, demokrasi ve medya birbiriyle bağlantılıdır. Demokrasi ve medya bağlantılı işlediğinden birindeki sorunlar diğerini derinden etkiler. Ülkede sorunlu işleyen bir demokrasi söz konusu ise bu sorunlar medyaya da yansımaktadır. Bu noktada, iktidar ve muhalefetiyle politikacılar arasındaki kutuplaşmanın kamu yararını zayıflattığı tartışılmaktadır. Karşıt siyasi aktörler arasında, etik ve hukuk içerisinde kalması gereken siyasi rekabetin menfaat çatışmasına dönüşmesi toplumun aleyhine fakat politikacıların lehine işlediği ileri sürülmektedir[51].

---

48 **Kök, Selcen/Kalkan, Münire Gökçe:** "Etik-Siyaset-Eylem İlişkisi: Dünden Bugüne İnsanın Siyasal Var Oluşuna İlişkin Bir Sorgulama", *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, C.: 5, S.: 13, 2019, s. 247-251.

49 **Akman, Kaan:** "Türkiye'de Siyasal Ahlak/Etik Tartışmaları: Siyasal Partilerin Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.: 42, S.: 2, 2024, s. 179-180.

50 **Balku, Yaşam/Şener, Turan:** "Siyasal Etik Kavramının Söylem Etiği ve Yasal Düzenlemeler Üzerinden Tartışılması: Avrupa Birliği Başkanlığı Etik Davranış İlkeleri ile Etik Komisyonu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge Örneği", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi,* C.: 14, S.: 26, 2022, s. 22.

51 **Bağce, H. Emre:** "Türkiye'de Medya ve Demokrasinin Yapısal ve Etik Sorunları", *İnsan ve İnsan Dergisi*, C.: 7, S.: 25, 2020, s. 9.

Sorunların çözümü için, kanunların herkese eşit uygulanması, yolsuzlukların sorgulanması ve cezalandırılması, hukukun üstünlüğü ve eşitlik olmazsa olmazdır. Yönetilenlerin sivil toplum örgütleri aracılığı ile yönetime ve alınacak kararlara katılması demokratik toplum düzeninin gereklerindendir. Tüm politik ve idari faaliyetlerde ve her aşamada saydamlık ve düzgün bilgi akışı sağlanmalıdır. Kişilerin her türlü uygun talep ve ihtiyaçları düzgün bir şekilde ve zamanında karşılanmalıdır. Yetkili makamların aynı değerde sorumlulukları olmalı ve her aşamada hesap verebilmelidirler[52]. Önemle belirtmek gerekir ki; siyasal eşitlik, sayıları değil statüyü dikkate alır. Siyasal eşitlik ancak insanların eşit söz hakkına sahip olduğu, yasama sürecinde herkesin çıkarının eşit biçimde gözetildiği ve bireysel onurla bağdaşmayan ortak kararların dayatılmadığı bir toplumda gerçeklik kazanabilir. Siyasal eşitliğin anlamı budur[53].

Sonuç olarak; ideal bir demokraside, seçmenlerin kendilerini temsil etmek üzere seçtikleri kişilere verdikleri siyasal gücün, toplum yararına kullanılması esastır. İşte bu gücün nasıl, hangi yollar ve mekanizmalarla kullanılacağına ilişkin kurallar siyasi etiğin konusudur. Siyasi etik, siyasal gücün toplumda genel kabul gören kurallara bağlanmasını amaçlar. Devlet içindeki siyasi karar alma ve uygulama süreçlerinde görev alanların, hukuk kuralları yanında evrensel nitelik kazanmış etik ilke ve kuralları da gözetmesi, aynı şekilde cezai ve hukuki yaptırım öngörülmemiş olsa dahi toplum tarafından onaylanmayan veya şüpheyle bakılan davranışlardan da kaçınması gerekir[54]. Siyasette etik davranışın temel ilkeleri, hukuka ve hukukun üstünlüğüne saygı, insan hakları ve insan onuruna saygı, liyakate öncelik, tarafsızlık, şeffaflık, dürüstlük, bağımsızlık, eşitlik, çatışma değil hoşgörülü rekabet olarak sıralanabilir.

C. Siyasi Yozlaşma ve Etiğin Önemi

Yozlaşma genel anlamda, devlet sistemindeki bozukluk olup, kamu görevlilerinin görevleri ile ilgili menfaat sağlamalarını ve her türlü ayrıcalıklı işlem yapmalarını ifade etmektedir. Kamu yönetiminde etiği gündeme getiren esas unsur yozlaşma olgusudur. Yozlaşma olgusu; merkeziyetçilik, yönetimde dışa kapalılık-gizlilik ve tutuculuk, hizmet sunumunda yetersizlik, kurallara aşırı bağlılık (şekilcilik), siyasallaşma, aracı kullanma ve rüşvet gibi nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bunları giderici önlemlerin alınması siyasi etik için öncelikli konulardan birisidir[55]. Rüşvet, zimmet, nepotizm, irtikap, kayırmacılık, çıkar çatışması, bi-

[52] **Koroğlu Çorapçıoğlu, Füsun:** "Siyasal Etik Üzerine", *Düşünce Dünyasında Türkiz*, C.: 2, S.: 7, 2011, s. 61-62.

[53] **Dworkin, Ronald M.:** "Siyasal Anayasanın Ahlaki Temelleri", *Anayasa Yargısı*, C.: 28, S.: 1, 2011, s. 28-29.

[54] "*Siyasi Etik Kanun Teklifi Genel Gerekçe",* Tarih: 23.11.2022, s. 3-4, (Erişim: 21.06.2025, https://www.akifhamzacebi.com/Siyasi_Etik_KT_Genel_Gerek%C3%A7e%2023_11_2022.pdf)

[55] **Çevikbaş, Rafet:** "Yönetimde Etik ve Yozlaşma", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* C.: 20, S.: 1, 2006, s. 273.

reysel menfaat elde etme amacıyla görevi kötüye kullanma, partizanlık ve kamu yararını gözetmeme gibi uygulama ve davranış biçimleri, günümüzde etik dışı davranışlar içerisinde en bilinen ve en yaygın olanlarıdır.

Siyasi yozlaşma, çoğu zaman telafisi ve giderilmesi zor siyasal ve ekonomik sonuçlara yol açmaktadır. Ayrıca siyasetin kirlenmesi ve bu çerçevede siyasete ve siyasetçiye duyulan güvenin zedelenmesi, hatta siyasi kurumların meşruiyetlerinin zayıflaması siyasi yozlaşmanın kaçınılmaz sonuçlarındandır. Siyasi yozlaşmanın demokrasiye verdiği tahribat, beraberinde çıkış yolu arayışlarını getirmekte ve hemen bütün demokratik ülkelerde konuya ilişkin yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Öteden beri ülkemizde de konuya ilişkin yasal düzenleme ihtiyacı gündemde olmuştur[56]. Zira etik sorunlar, siyasi ve idari yozlaşmanın ülkemizde yaygınlaştığı, toplumda neredeyse tüm kurumları etkisi altına aldığı bir vakıadır. Daha önemlisi seçilmiş politikacılar ve kamu görevlilerinin etik dışı davranışları toplum nazarında olağan karşılanarak vatandaşlar tarafından kanıksanmaya başladığı düşüncesi egemen olmaya başlamıştır. Bu da sorunun çok daha karmaşık ve ciddi boyutlara ulaşmasına neden olarak etiğin kamuoyu gündeminde yerini almasını sağlamıştır. Nihayet, dünyadaki etik yönetim oluşturma çabaları kapsamında ülkemizde de önemli adımlar atılmıştır. Bu kapsamda, 2004 yılında *5176 Sayılı Kanun* ile "*Kamu Görevlileri Etik Kurulu"* kurulmuş, 2005 yılında da kamu görevlilerinin uyması gereken etik ilkelerin yer aldığı yönetmelik etik kurul tarafından hazırlanarak yürürlüğe girmiştir[57]. Ancak belirtmek gerekir ki siyasi etik konusunda henüz dişe dokunur düzenlemeler yapılmış değildir.

Etik tartışmaları politikacıların söylemleri ile de doğrudan ilişkilidir. Politikacının kullandığı dil ve üslup, geniş toplum kitlelerine de aynen etki etmektedir. Politikanın önemli fonksiyonlarından biri, siyasal sosyalleşmenin sağlanmasıdır. Siyasal sosyalleşme, bir toplumda siyasal sistemin varlığını sürdürmesi için siyasal değerlerin, inançların, kuralların, eğilimlerin ve davranış kalıplarının siyasal topluma katılan bireylere aktarılması ve benimsetilmesi sürecidir[58]. Politik söylem ne denli sertleşir, politikacı dil ve üslubunda gerginliği ne kadar artırırsa toplumdaki kutuplaşma o ölçüde artmaktadır. İşte bu noktada, politikacıların partilerine (uygulamada daha çok genel başkanlarına) karşı sorumlu oldukları gibi, halka karşı da sorumlu hissetmek gibi bir mecburiyetleri olmalıdır[59]. Politikacının kullandığı kamusal güç ve yetkinin, kamu yararından ve halka karşı sorumluluk-

---

56 **Bulut, Nihat:** "Siyaset-Ahlak İlişkisi Bağlamında Siyasi Etik Komisyonu Kurulması Çalışmalarının Değerlendirilmesi", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.: 11, S.: 3-4, 2007, s. 27.

57 **Örselli, Erhan:** "Türkiye'de Toplumsal ve Yönetsel Etik Değerler ile İkilemler: Uygulamalı Bir Araştırma", Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Konya 2010, s. 1-2.

58 **Turan, Erol:** *Siyaset,* Konya 2022, s. 37.

59 **Mutlu, Mustafa Asım:** "Türk Siyasetinde Üslup ve Etik Sorunu", (Erişim: 21.06.2025, https://www.turkocaklari.org.tr/mustafa-asim-mutlu/turk-siyasetinde-uslup-ve-etik-sorunu/1243).

tan öte kişisel ya da partisel çıkar uğruna kullanılmasıyla ortaya çıkan bozulma ve çürüme tam olarak politik yozlaşmayı ifade eder. Neredeyse II. Meşrutiyet dönemimizden bu yana süregelen tek ya da çok partili sistem tecrübemizde, Türkiye'de iktidara gelen her parti, otoriter bir kimlikle devletin bürokratik kademesinde kendini hissettirme eğilimindedir. Hatta bu, yalnızca ülkeyi yönetme gücünü elde etmiş siyasal parti ya da partiler için değil, doğrudan parti yönetimini ele geçirmiş politikacı veya politikacılarda da gözlemlenebilir. Ülkeyi yönetmede kendini meşru gören bir siyasal iktidar, bürokrasiyi partizan bir tutumla yönlendirmekten çekinmemektedir. Sergilenen partizan yaklaşım, yozlaşmayla birlikte etik ilkeleri gündeme getirmektedir. Özetle, Türkiye'de siyasal partilerin ortaya çıkışı ve gelişimi içerisinde politik yozlaşmalar yaşanmaktadır. Yozlaşmanın bir bozulma ve çürüme olması nedeniyle etik sorunu gündeme gelmiştir. Siyasal partiler kendi varlık sebebi olan demokrasilerin yaşaması için el birliğiyle, yakınmak yerine çözüm üreterek, tüm içtenlikleriyle çıkar ve ayırım gözetmeden yozlaşma ile mücadele etmelidir. Temiz bir siyaset için etik ilkelerin siyasal partilerce içselleştirilmesi gerekmektedir. Temiz siyaset, ideal demokrasiye giden yol olacaktır[60]. Ayrıca ilkeli siyaset halkın politikacılara ve dolayısıyla siyaset kurumuna olan güvenini de artıracaktır.

Siyaset kurumu, üzerindeki güvensizlik imajını silebilmek için dürüst ve ilkeli olmayı kendisine rehber edinmeli, samimiyetten ayrılmamalı, toplumla arasındaki en önemli bağ olan etik kurallara uymaya çaba göstermelidir. Halk da milli iradeyi temsil etme gücünü elinde bulunduran siyaset kurumunun yozlaşmasının önüne geçecek şekilde hareket etmeli, siyasette sağduyu, akıl ve dürüstlüğü ön plana çıkarmalıdır. Halkın desteklemediği hiçbir siyasi partinin başarılı olması mümkün değildir. Bu nedenle halkın oy vereceği partiyi iyi seçmesi, toplumun değerlerine sahip çıkan, anayasal, yasal ve etik kurallara riayet eden ve ülkeyi geleceğe taşıyacak vizyonu olan partilere yönelmesi, diğerleri için de örnek oluşturacak, onları da kurallara uymaya zorlayacaktır[61].

Politika ve politikacılara olan güvensizliğin giderilmesi ve güvenin arttırılması için yine bazı çözüm önerileri öne sürülmüştür. Öncelikle etik alanında uzman kişilerden oluşan, politikacılara danışma hizmeti verecek bir danışma kurulunun veya danışmanların bulundurulmasıdır. Siyasi partiler kendi yapıları içerisinde oluşturdukları "s*iyaset okulu"* veya *"siyaset akademisi"* gibi uygulamalarla bu tip eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Ancak parti içi hiyerarşinin ağır bastığı ve genel başkanların çok üstün yetkilerle donatıldığı siyasi partilerimizde, fark-

60 **Oğuz, Veysi:** "*Türkiye'de Siyasal Partiler Çerçevesinde Politik Yozlaşma ve Etik Sorunu*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* 2011, s. 126-129.

61 *"Siyasal İletişim Uygulamalarında Etik Sorunu",* Tasam Siyasal İletişim Enstitüsü, (Erişim: 23.06.2025, https://baskanlikreferandumu.siyasaliletisim.org/blog/2008/06/24/siyasal-letiim-uygulamalarnda-etik-sorunu/).

lı söylemler çoğu zaman *"parti disiplini"* gibi adeta *"kerameti kendinden menkul"* uygulamalarla ya susturulmakta ya da hiçbir şekilde irade açıklamalarına ön verilmemektedir. *"Parti içi demokrasi"* adı var kendi yok bir söylemden öteye varmamaktadır. Burada siyasi partiler yasasının da gözden geçirilmesi gerekir. İkinci olarak, toplumdaki her bireye uyması gereken etik kuralların neler olduğunun küçük yaşlardan itibaren sosyalleşme süreci ile öğretilmesi gerekmektedir. Siyasal sosyalleşme olgusu mutlak olarak politik sürecin içine girildikten sonra edinilecek bir kazanım olmaktan çıkarılarak, eğitimin olabilecek en erken aşamalarından itibaren bireye kazandırılmalıdır. Son olarak siyasetçilerin bu ihlallerinin önüne geçebilecek genel bir etik yasası yapılmalıdır. Bu etik yasası toplumun temel değerleri ile çelişmeyen her kesimin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte olmalıdır[62]. Bu noktada *"toplumun temel değerleri"* sihirli, dokunulmaz adeta ilahi kaynaklı kutsallar gibi değerlendirilerek, yalnızca örneğin iktidar ve yanlılarının değerlerini esas alan değil, toplumun tüm kesimlerine hitap eden ve azami uzlaşı ile üzerinde anlaşılmış değerler olmalıdır.

Sonuç olarak politika toplumu etkilediği gibi toplum da politikayı etkiler. Halkın oyu ve halkın sunduğu imkanlarla siyaset yapan politikacılar ve kurulu düzeni sürdüren bürokratlar, daima halkın hakkı üzerinde oturduklarının ve yönetilene karşı sorumlu olduklarının bilincinde olarak şeffaflığı elden bırakmamalıdırlar. Özellikle ülkemiz bakımından, yaşadığımız toplumsal sorunlarımızın tümünün temelinde, siyaset kurumunca, kamu yararını öncelemek yerine kişisel ya da partisel yararın güdülmesi, *"gelecek nesillerin değil, gelecek seçimlerin düşünülmesi"* ve dolayısıyla siyaset kurumunun yozlaşması yatmaktadır. Kuşkusuz bu yozlaşma, emir komuta hiyerarşisi içerisinde bürokrasiye de yansımaktadır. Siyaseti kişisel ya da partisel çıkarlar için bir araç olarak görenler, toplumsal adalet duygusuna darbe vurdukları gibi, toplumun aidiyet, hukuka ve adalete ve dolayısıyla devlet erkine olan güvenini de zedelerler. Bu da siyasetin asıl amacı olan halka hizmet iddiasını ortadan kaldırır. Yozlaşma, siyaset odaklarının çeperini sardıkça, toplum içerisinde dürüstlüğü, donanımı, liyakati ve her şeyden önce ahlakı ve etik değerlere bağlılığı yüksek olan insanlar, bu çeperi aşıp siyaset sahnesinde yer alamazlar. Oysa temiz siyaset ve temiz toplum ancak bu şekilde inşa edilebilir.

D. Af Kanunları ve Etik Sorunu

Af kanunları bakımından belki de üzerinde durulması gereken en önemli konu, etik ile politik olan arasındaki ilişkiyi mümkün olduğu kadar hassas bir zeminde tartışmaya açmak olabilir. Çünkü af hem suçu hem de cezayı ortadan kaldıran ve geçmişte yaşananları en azından bir taraf açısından unutturan bir etkiye sahiptir. Bu etki suçu işleyen ile suçtan zarar göreni aynı olumlu noktada birleştiremiyor ise ortada ciddi bir meşruiyet sorunu ve adalete olan güvenin aşınması

[62] **Yılmaz, Nihat:** "Siyasî Etiğin Önemi Üzerine Bir Değerlendirme", *Düşünce Dünyasında Türkiz*, C.: 13, S.: 61, 2022, s. 27.

söz konusu olacaktır. İnsan evladının tarihsel serüveni içerisinde, devlet adına yetki kullanan otoritelerin çeşitli şekillerde uyguladıkları af olgusu, meşruiyet ve etik açılarından önemli tartışmaların yaşandığı hukuki konuların başında gelmektedir. Affı meşruiyet sorunu içine sokan temel unsur, suç ve ceza arasındaki bağı sorgulanabilir hale getirmesidir. Çünkü af, suç işleyen kişinin üstlenmesi gereken sorumluluğu ortadan kaldırmakta ve böylece hesap vermekten alıkoymaktadır. Bu meşruiyet açığına rağmen af, bugüne kadar birçok ülke tarafından başta siyasi geçiş dönemleri olmak üzere toplumsal uzlaşının sağlanması adına pek çok kez kullanılmıştır[63]. Kaldı ki kanımızca af yetkisini kullananlar, çoğu zaman kişiye karşı işlenmiş bir suçu affederek konuyu etik, meşruiyet ve insan hakları bakımından tartışmalı hale getirmektedirler.

Af kanunları hakkında etik değerlendirmesi yapabilmek için öncelikle affın lehindeki ve aleyhindeki görüşleri özetlemek gerekir. Affın lehine olan görüşler, af kurumunun ahlaki ve hukuki olduğunu savunmaktadır. İlk olarak, ceza kanunları genel ve soyut olduğu için kanun koyucunun öngöremediği bazı ağır sonuçlar doğurabilir. İşte af ile bu haksızlıkları gidermek mümkündür. İkinci olarak, siyasî düşünceler de affı gerekli kılabilir. Özelikle büyük siyasî olaylardan sonra, toplumsal tartışmaların ve huzursuzlukların unutulması amacıyla, bu olayların doğurduğu psikolojik çöküntüyü gidermek için aflar zorunlu olacaktır. Üçüncü olarak, adlî hatalar da affı gerekli kılabilir. Çünkü adalet mekanizması mükemmel olsa bile adli hataların ortaya çıkması mümkündür ve bunun için bir af yolu tanınmalıdır[64].

Affın aleyhinde olan görüşler, af kurumunun zararlı sonuçları olduğunu savunmaktadır. İlk olarak, cezanın caydırıcılığı üzerinde durulmuştur. Buna göre, suçların işlenmesine engel olan cezaların şiddeti değil, onların kesinliğidir. Hafif de olsa kesin olan bir ceza, kesin olmayan şiddetli bir cezadan daha etkilidir. İkinci olarak, cezasızlık algısı üzerinde durulmuştur. Buna göre, suçluların işledikleri suçları bağışlamak ve böylece kimi suçların cezasız kalabileceğini göstermek, vatandaşlarda suç işleyenin yanına kâr kalacağı algısı oluşturacağı gibi, suçluda da yaptırımdan korkmama ve dolayısıyla yeniden suç işleyebilme hissiyatını yaratabilecektir. Bu durum bir bakıma affa uğramayanlara uygulanan cezanın, adaletin gereğinden ziyade, zulüm ve zorbalığın eseri olduğu kanaatini yaratmak anlamına gelecektir[65]. Kısacası af, cezasız kalma beklentisini artırır ve yeni suçların işlenmesine sebep olur.

Bazı yazarlar affın, ancak belirli hallerde, siyasi suçlular hakkında uygulanabileceğini kabul etmektedirler. Düşünceleri açıklama özgürlüğünün af kapsamı dışında tutulması eğilimi doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Zira asıl affı hak eden

63 **Gülener, Serdar:** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında "Genel Af" Kanunları, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi,* S.: 4, 2014, s. 411-412.

64 **Özek,** "Umumi Af", s. 136-137.

65 **Özek,** "Umumi Af", s. 137-138.

düşünce suçlarıdır. Tüm özgürlüklerin kaynağı ve temeli konumundaki düşünceleri açıklama özgürlüğü, günümüzde ülkelerin demokratik niteliğinin belirlenmesinde en belirgin ölçüt sayılmaktadır[66]. Buna karşın genel affın sadece siyasi suçlar için çıkartılması görüşüne karşı olanlar da vardır. Bu görüş taraftarlarına göre, ilk sorun siyasi suçun belirlenmesi noktasında olacaktır. Siyasi suçun tam, doğru, açık ve objektif bir tanımını bulmak neredeyse imkânsızdır. Siyasi suçu bütün unsurlarıyla kapsayan bir tanıma ulaşılsa bile bu sadece belli bir toplumda belli bir süre geçerli olacaktır. Çünkü siyasi suç kavramı topluma ve zamana göre büyük değişiklikler gösterebilir. Bunun yanında, sadece siyasi suçları affetmek, her zaman için bundan beklenen yararları gerçekleştirmek için yeterli olmayabilir. Çünkü bazen içinde bulunulan koşullar, siyasi sayılamayacak bazı suçların işlenmesine neden olabilir. Bu durumda, sadece siyasi suçları affedip, politik sebeplerle yakından ilgisi olan adi suçları tamamen affın dışına bırakmak sağlıklı ve hakkaniyetli sonuçlar doğurmayacaktır[67].

Sonuç olarak; ülkemizde sık sık af kanunlarının çıkarılmış olması, suçlu-mağdur-toplum ilişkileri açısından olumsuz sonuçlar barındırmaktadır. Af kanunlarındaki asıl amaç, toplumda barışı egemen kılmak, eski olumsuz olayları unutturmak ve suçluları yeniden topluma kazandırmaktır. Oysa ülkemizdeki af kanunlarının çoğu, siyasi düşünceler, ceza ve infaz kurumlarındaki fiziki koşulların yetersizliği, partilerin ve politikacıların oy kaygısı ve seçmeni memnun etme düşünceleri ile çıkarılmıştır[68]. İşte bu durumlar kanaatimizce, hukuki ve siyasi etikle bağdaşmamaktadır. Özellikle kişiye karşı işlenen suçun yasama ya da yürütme tasarrufu ile affi telafisi imkânsız sonuçlar yaratır. Suçtan zarar görmüş kişi ya da kişilerin adalete, yargıya, devlet otoritesine ve hukuka olan güveni sarsılır. Suçtan zarar görenlerde *"ihkak-ı hak"* düşüncesinin alevlenmesine yol açar. Hatta af uygulamaları ile yüreği soğumayan mağdur insanlar, haklarını yasa dışı kişi ya da kişiler üzerinden aramaya kalkabilir. Yasama veya yürütme tasarrufu ile çıkarılacak af kanunları kanımızca kesin olarak kişi özgürlüklerine yönelik suçları kapsamamalıdır. Devlet otoritesi kendi otoritesine yönelik suçları affedebilir. Ancak insana karşı işlenmiş bir suçu, suçtan zarar görmeyenlere affettirmek kanımızca hakkaniyete uygun değildir. Tüm bu sorunlar aslında bir etik sorunu haline gelir. Kanımızca af konusunda mağdurların psikolojisinin yanında sosyolojik veriler ve toplumsal algı da dikkate alınmalıdır. Yasama ya da yürütme tasarrufu olarak bir af uygulaması çıkarılacağı zaman bunun sonuçlarına ilişkin kapsamlı araştırmalar yapılmalı, istatistikler tutulmalı ve uygulamanın amacına ulaşıp ulaşmadığı ortaya konulmalıdır. Örneğin 2000 yılında çıkarılan af kanununda olduğu gibi *"baklava çalan çocuklar"* argümanı üzerinden

---

66 **Kuzu, Burhan:** "Af Müessesesi ve Düşünceleri Açıklama Özgürlüğü", *Anayasa Yargısı,* C.17, S.: 1, 2001, s. 296.

67 **Keyman,** *Türk Hukukunda Af (Genel Af-Özel Af),* s. 29-30.

68 **Armağan, Servet:** "Anayasa Hukuku Açısından Af Yetkisinin Değerlendirilmesi", *Anayasa Yargısı*, C.: 17, S.: 1, 2001, s. 359-360.

oluşturulacak duygusal ve münferit olguların ardına sığınılarak bu tür duygusal argümanları sembolik meşruiyet vasıtalarına dönüştürmek kanımızca söz konusu tasarrufların etik yönünü tahrip etmektedir.

Her ne kadar makalemizin kapsamı Cumhuriyetimizin kuruluşundan 2000 yılına kadar geçen dönemi konu alsa da güncel bazı veriler konumuzu desteklemek bakımından önemlidir. Çalışmamızda af kanunlarının çıkarıldığı dönemlere ilişkin istatistiksel verilere ulaşamadık ancak güncel verilere yer verebiliriz. Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, 2022 yılı itibariyle, ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü kişi sayısı 314.502'dir[69]. İstatistiklere göre, ceza infaz kurumunda bulunan kişi sayısı; 2018 yılında %14 artarak 264 bin 842, 2019 yılında %10,1 artarak 291 bin 546, 2020 yılında %8,5 azalarak 266 bin 831 olmuştur. Verilere bakıldığında, 2020 yılındaki azalmada 7242 sayılı Kanun gereği Covid-19 iznine ayrılan hükümlülerin etkisi göz önünde tutularak, aslında sayıların artış halinde olduğu söylenebilir[70]. Asıl önemli olan, ceza infaz kurumundan tahliye edilen kişilerin durumudur. Cezaevinden tahliye olan her 100 kişiden 45'i yeniden suç işlemektedir. Uzmanlar sorunun nedenini yetersiz psikolojik desteğe bağlamış ve rehabilitasyon sisteminin yetersizliği gündeme taşınmıştır. Kısacası ülkemizde herhangi bir af tasarrufu gündeme geldiğinde, uygulamaya ilişkin tüm ön hazırlıkların, sosyo-psikolojik değerlendirmelerin, sonuç ve etik analizlerinin gerektiği gibi yapıldığını söyleyebilmek kanımızca pek mümkün gözükmemektedir.

Sonuç

Ceza hukukunun en eski kurumlarından biri olan af, tarih boyunca dini, felsefi ve hukuki anlamda daima güncelliğini korumuş hem düşünce alanında hem de uygulamada tartışılmaya devam etmiştir. Af yetkisine yöneltilen eleştiriler genellikle bu yetkinin kötüye kullanılmasından kaynaklanmaktadır. İyi etüt edilmiş ve kendisinden beklenen sonuç öngörüleri gerçekçi bir zemine oturtulabilmiş ise affın çeşitli sosyal ve hukuki yararları olduğu söylenebilir. Düşünsel ve etik açılardan af, ceza kanunlarının somut olaylara uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek haksız-

[69] Ceza İnfaz Kurumları İstatistikleri, Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Tutuklu/Hükümlü Mevcutları, CTE, Adalet Bakanlığı, (Erişim: 24.06.2025, https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cikistatistikleri12012021090932)

[70] TÜİK Adalet İstatistikleri, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2018-2019-2020. 110 (Erişim: 24.06.2025, https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Adalet-ve-Secim-); Ayrıca 2020 yılına ait bülten incelendiğinde; şu başlıklar dikkat çekicidir. *"Ceza infaz kurumunda bulunanların %96,0'ını erkekler oluşturdu. Her yüz bin kişiden 319'u ceza infaz kurumunda. Ceza infaz kurumuna çocuk yaşta hükümlü olarak giren sayısı bin 283 oldu. Ceza infaz kurumuna 2020 yılında 258 bin 401 hükümlü girdi. Hükümlü statüsünde girenlerin en çok işlediği suç yaralama oldu. Hükümlülerin %31,4'ünü ortaokul ve dengi meslek okulu mezunları oluşturdu. Öldürme suçu işleyenlerin %29,2'sini lise ve dengi meslek okulu mezunları oluşturdu. Yükseköğretim mezunları en çok yaralama suçunu işledi."* Bu başlıkların değerlendirilmesi başka bir uzmanlık alanına ait olacağı için yalnızca belirtmekle yetiniyoruz. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2020, (Erişim: 24.06.2025, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2020-37202).

lıkları gidermek ve adaletsizlikleri önlemek gerekçesine dayanmalıdır. Ayrıca kişiye yönelik suçların üçüncü kişi ya da kurullarca affı kanımızca makul ve etik değildir. Ülkemizde af tasarrufları genellikle siyasi gerekçelere ya da cezaevlerinin boşaltılması gibi pek de etik ile bağdaşmayan nedenlere dayandırılmaktadır. Oysa af kanunları toplumsal vicdanda yargılanacak uygulamalardır; ciddi bir gereksinim veya zorlayıcı neden olmadan af tasarruflarına başvurulmamalıdır. Kaldı ki yaptırımın amacı bireysel ve toplumsal vicdanı teselli etmek ve kamu düzeninin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Dolayısıyla amaçsal altyapısı iyi etüt edilmemiş, kapsamlı sonuç analizleri ortaya konmamış af tasarrufları cezalandırmanın ve cezanın amacını ortadan kaldıracak, bireysel ve toplumsal vicdanı yaralayacaktır.

Af tartışmalarında en önemli konulardan biri af uygulamalarının istismar edilmesidir. Etikle bağdaşmayan bu tür kötüye kullanmalar af kanunlarına yönelik tepkileri büyütür, toplumun adalete, hukuka ve kamu otoritesine olan güvenini zedeler. Cezaların affedilmesi, toplum hayatını siyasi, hukuki, ekonomik ve etik yönleriyle etkileyen bir durumdur. Geçmiş deneyimler göstermektedir ki ülkede yaşanan çok büyük toplumsal olaylar ardından çıkarılan af kanunları, toplum vicdanında daha çabuk ve geniş bir kabul görmektedir. Savaşlar, iç çatışmalar, darbeler ya da darbe girişimleri, rejim ya da sistem değişiklikleri gibi toplumu kökünden sarsan olayların ardından çıkarılan af düzenlemeleri iyi niyet içeren beklentileri hayata geçirmeyi amaçlar. Bu tür büyük değişimlerin ardından, toplumsal barışın yeniden inşası, geçmiş acıların ve olumsuzlukların unutturulması, toplumsal huzur ve istikrarın yeniden sağlanması gibi amaçlarla çıkarılan aflar geniş toplum kesimlerince kabul görür. Buna karşın, hiçbir toplumsal ve hukuki kaygı taşımayan, aksine bireysel veya partisel siyasi çıkarları önceleyen veya infaz kurumlarındaki fiziki koşulların yetersizliği gibi nedenlerle çıkarılan aflar, toplumda yoğun bir güvensizlik, sorgulama ve etik tartışmalar yaratır.

Kuşkusuz af kurumunu tamamen reddetmek de bir çözüm değildir. Tartışma götürmeyen belli koşullarda bu kuruma başvurmak zorunlu olabilir. Tarih boyunca bu kurumu kaldırmak için yapılan çalışmaların başarıya ulaşamaması, kaldırıldığı hallerde yeniden oluşturulması mecburiyetinin duyulması da bunu göstermektedir. Buna karşılık, yersiz nedenlerle af yoluna gidilerek bu kurumun kötüye kullanılması karşısında haklı eleştiriler yapılmıştır. Affın doğuracağı zararlı etkilerden kurtulmak için, af kurumu siyasi endişelerden uzak, bilimsel görüşlerin bir sonucu olarak kullanılmalıdır. Özellikle adi, mükerrer suçluların affından sakınıp, gerekli olması halinde ideal amaçlarla suç işlemiş olan siyasi suçluların affı yoluna gidilmelidir. Elbette siyasi suç tanımı yapılırken olabildiğince objektif kaygılar, ifade özgürlüğü göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durumda dahi gerekmedikçe affa başvurulmamalıdır. Böylece affın bireyselleştirilmesi için uğraşmak mümkün olabilir[71].

[71] **Özek,** "Umumi Af", s. 174-175.

Sonuç olarak; af yetkisinin siyasi amaçlarla kullanılması, af kurumunun nesnel ve gerçek amacını ortadan kaldıracaktır. Aynı şekilde, yerli yersiz, affa layık olanla olmayanı hiçbir şekilde ayırmadan yapılan aflar da toplumsal vicdanda hüküm giymekten kurtulamayacaktır. Gerçek bir zorunluluk olmadığı halde destekçi kazanma suretiyle seçim kazanma, ceza infaz kurumlarının mevcudunu azaltma gibi hukuki ve etik değerden yoksun gerekçelerle affa başvurulması, toplumda adalet ve hukuka olan güveni yaralayacağı gibi cezanın genel önleme amacını zayıflatacaktır. Af yetkisinin kullanımında, kişisel ya da partisel siyasi çıkarlar, maddi kaygılar değil kamu yararı düşünülmelidir. Suistimal edilmediği, ceza adaleti dışındaki amaçlarla kullanılmadığı sürece af kurumu kabul edilebilir. Bu yetkinin kötüye kullanılmaması ise yasama ve yürütme adına yetki kullanan kişi ya da kurulların etik değerlerine bağlıdır. Aksi halde hem hukuki hem de siyasi etiğe aykırı davranılmış olacaktır. Etik değerler, dönemin maddi, manevi, siyasi, ekonomik ve sosyolojik koşullarından etkilenebilir. Her koşulda; demokrasi ve hukuk devleti inşa edilebilirse etik ardından gelecektir. Çalışmamızın dayandığı nihai bulgu, affın sadece zorunlu ve olağanüstü durumlarda istisnai olarak kullanılması gerektiği yönündedir. Affın amacı dışında siyasi gerekçelerle kullanılması, hukuki ve siyasi etiğe aykırıdır. Büyük önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ifade ettiği gibi, *"Bir millet, zenginliğiyle değil, ahlâk değeriyle ölçülür".*

Kaynakça

Akın, Rıdvan: Türk Siyasal Tarihi 1908-2000, İstanbul 2012.

Akman, Kaan: "Türkiye'de Siyasal Ahlak/Etik Tartışmaları: Siyasal Partilerin Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C.: 42, S.: 2, 2024, ss. 165-188.

Altunkaş, Aysun: "Türk Ceza Hukukunda Af", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi,* S.: 166, 2023, ss. 1-60.

Araç, İbrahim/Erikli, Hasan: "Anayasanın 87'nci Maddesine Göre Kabulünde Nitelikli Çoğunluk Aranması Gereken Af Kanunları", *Yasama Dergisi,* S.: 1, 2006, ss. 25- 45.

Armağan, Servet: "Anayasa Hukuku Açısından Af Yetkisinin Değerlendirilmesi", *Anayasa Yargısı,* C.: 18, 2001, ss. 347-363.

Armağan, Servet: "Anayasa Hukuku Açısından Af Yetkisinin Değerlendirilmesi", *Anayasa Yargısı,* C. 17, S.: 1, 2001, ss. 359-360.

Atila, Mesude: "Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Hukuku'nda Af Kurumu", *Ankara Barosu Dergisi,* S.: 1, 2010, ss. 275-284. ("Af Kurumu")

Aydın, Mehmet Akif: *Türk Hukuk Tarihi,* 12. Basım, İstanbul 2014.

Aydın, Suavi/Taşkın, Yüksel: *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi,* İstanbul 2014.

Bağce, H. Emre: "Türkiye'de Medya ve Demokrasinin Yapısal ve Etik Sorunları", *İnsan ve İnsan Dergisi,* C.: 7, S.: 25, 2020, ss. 9-28.

Balku, Yaşam/Şener, Turan: "Siyasal Etik Kavramının Söylem Etiği ve Yasal Düzenlemeler Üzerinden Tartışılması: Avrupa Birliği Başkanlığı Etik Davranış İlkeleri ile Etik Komisyonu Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönerge Örneği", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, C.: 14, S.: 26, 2022, ss. 21-37.

Bilge, Muhittin: "Gelenekselden Moderne Etik ve Siyaset", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.: 8, S.: 15, 2012, ss. 97-108.

Bulut, Nihat: "Siyaset-Ahlak İlişkisi Bağlamında Siyasi Etik Komisyonu Kurulması Çalışmalarının Değerlendirilmesi", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.: 11, S.: 3-4, 2007, ss. 1-28.

Can, Sibel: "Türk Hukukunda Af Kurumu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.: 65, S.: 4, 2016, ss. 1291-1312.

Cin, Halil: "Hukuk, Siyaset ve Demokrasinin Ahlâki Temelleri", *Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.: 1, S.: 1, 2013, ss. 13-28.

Cin, Halil/Akyılmaz, Gül: *Türk Hukuk Tarihi,* 16. Baskı, Ankara 2024.

Çevikbaş, Rafet: "Yönetimde Etik ve Yozlaşma", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* C.: 20, S.: 1, 2006, ss. 265 - 289.

Donay, Süheyl: "Özel Af-Müteselsil Suç-Suret Tasnifi," *İstanbul Hukuk Mecmuası,* C.: 36, S.: 1-4, 1970, ss. 646-656).

Döner, Ayhan: "Cezai ve İdari Yaptırımların Farklılığı Bağlamında TBMM'nin Af Yetkisi", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.: 12, S.: 3-4, 2008, ss. 33-54.

Dursun, Hasan: "Af Kavramına Genel Bir Bakış", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.: 85, 2009, ss. 373-403.

Dworkin, Ronald M.: "Siyasal Anayasanın Ahlaki Temelleri", *Anayasa Yargısı,* C.: 28, S.: 1, 2011, ss. 27-39.

Gözler, Kemal: "Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi", *Anayasa Yargısı,* C.: 18, 2001, ss. 298-330.

Gülener, Serdar: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında "Genel Af" Kanunları, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi,* S.: 4, 2014, ss. 411-412

Güler, Fatih: "Türk Siyasal Hayatında Cumhurbaşkanının Bireysel Özel Af Yetkisi ve Uygulaması", *İnsan ve Toplum,* C.: 14, S.: 3, 2024, ss. 181-209.

Karakoç, Yusuf: "Hukuk-Etik İlişkisi", *HFSA24 Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi, Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar V,* İstanbul 2010, ss. 91-95.

Kaya, Emir: Fıkıhtan Hukuka Bir Doktrin Önerisi", Ankara 2022.

Keyman, Selâhattin: *Türk Hukukunda Af (Genel Af-Özel Af),* No. 199, Ankara 1965.

Kırış, Necati: *Hukuk ve Etik-Hukuk Mesleğinin Ahlaki Boyutu,* İstanbul 2016.

Koroğlu Çorapçıoğlu, Füsun: "Siyasal Etik Üzerine", *Düşünce Dünyasında Türkiz,* C.: 2, S.: 7, 2011, ss. 51-62.

Kök, Selcen/Kalkan, Münire Gökçe: "Etik-Siyaset-Eylem İlişkisi: Dünden Bugüne İnsanın Siyasal Var Oluşuna İlişkin Bir Sorgulama", *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies,* C.: 5, S.: 13, 2019, ss. 243-252.

Kuzu, Burhan: "Af Müessesesi ve Düşünceleri Açıklama Özgürlüğü", *Anayasa Yargısı,* C.: 17, S.: 1, 2001, ss. 254-297.

Mazıcı, Nurşen: "Af Yasalarında 150'likler", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* C.: 55, S.: 1, 2000, ss. 79-139.

Odyakmaz, Zehra: "1982 Anayasası Açısından Bireyin Aftan Yararlanmayı Reddetme Hakkı", *Anayasa Yargısı,* C.: 17, S.: 1, 2001, ss. 364-378.

Oğuz, Veysi: *Türkiye'de Siyasal Partiler Çerçevesinde Politik Yozlaşma ve Etik Sorunu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2011.

Örselli, Erhan: "Türkiye'de Toplumsal ve Yönetsel Etik Değerler ile İkilemler: Uygulamalı Bir Araştırma", Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya 2010.

Özbek, Veli Özer: *İnfaz Hukuku*, Eskişehir 2019.

Özek, Çetin: "Umumi Af", *İstanbul Hukuk Mecmuası,* C.: 24, S.: 1-4, 1959, ss. 118-175.

Özel, Kadir Can: "Etik ve Etik-Hukuk Arasındaki İlişki", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* S.: 33, 2018, ss. 685-708.

Sınmaz Sönmez, Cahide: "Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası", *Atatürk Yolu Dergisi,* C.: 9, S.: 33, 2004, ss. 89-101.

Sınmaz Sönmez, Cahide: "Demokrat Parti İktidarının İlk İcraatlarına Bir Örnek: Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun", *Yönetim Bilimleri Dergisi,* C.: 10, S.: 20, 2012, ss.111-136.

Sınmaz Sönmez, Cahide: *"Millî Mücadele Döneminde Çıkarılan Aflar",* Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Tarih ve Medeniyetler Tarihi, Bildiriler, C.: 6, 2015, ss. 2797-2810.

Sözüer, Âdem: "Türk Hukukunda Af, 4454 ve 4616 Sayılı Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverilme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği ile Bu Hükümlerin Anayasaya Uygunluğu Sorunu", *Anayasa Yargısı,* C.: 17, S.: 1, 2001, ss. 219-253.

Sözüer, Âdem: *Ceza Hukuku Uygulama Rehberine Giriş ve Pratik Çalışma Notu,* İstanbul 2015.

Turan, Erol: *Siyaset*, Konya 2022.

Üstün, Çağatay:"Etik ve Hukuk", *Fasikül Hukuk Dergisi,* C.: 2, S.: 4, 2010, ss. 55-59.

Yıldırım, Tolga: "Affın Hukuki Mahiyeti ve 2018/2929 Sayılı Kanun Teklifinin Kısa Bir Değerlendirmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi,* S.: 146, 2020, ss. 9-53.

Yılmaz, Ahmet Yusuf: *Cumhuriyetin Sürgünleri Yüzellikler*, Ankara 2022.

Yılmaz, Nihat: "Siyasî Etiğin Önemi Üzerine Bir Değerlendirme", *Düşünce Dünyasında Türkiz,* C.: 13, S.: 61, 2022, ss. 13-29.

Yurtseven, Yılmaz: *Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Tazir Suç ve Cezaları,* İstanbul 2023.

Yüce Nuri: "Mukaddimetü'l Edeb", *DİA,* C.: 31, Ankara 2020.

Zurcher, Erik Jan: *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi (*çev. Yasemin Saner Gönen), İstanbul 2002.

İnternet Kaynakları

https://sozluk.gov.tr/ (Erişim: 17.05.2025)

https://www.etimolojiturkce.com/kelime/af (Erişim: 17.05.2025)

https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/ (Erişim: 19.05.2025)

"Siyasi Etik Kanun Teklifi Genel Gerekçe", Tarih: 23.11.2022, s. 3-4. https://www.akifhamzacebi.com/Siyasi_Etik_KT_Genel_Gerek%C3%A7e%2023_11_2022.pdf (Erişim: 21.06.2025)

"Af Kanunları", *Hukuk Ansiklopedisi,* https://hukukbook.com/cumhuriyet-tarihinde-cikarilan af-kanunlari/ (erişim tarihi: 19.05.2025).

"Cumhuriyetin 50'nci Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun", Resmî Gazete, 18.5.1974-Sayı: 14890 Mükerrer, s. 105-112. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc057/kanuntbmmc057/kanuntbmmc05701803.pdf (Erişim: 19.05.2025).

"23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun", Resmî Gazete, 22.12.2000, Sayı: 24268, s. 234-237. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc085/kanuntbmmc085/kanuntbmmc08504616.pdf (Erişim: 19.05.2025).

Sınmaz Sönmez, Cahide: "Atatürk Dönemi Af Yasaları", *Atatürk Ansiklopedisi,* https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-donemi-af-yasalari/ (Yayınlanma Tarihi: 28 Aralık 2020), (Erişim: 19.05.2025).

Yahyaoğlu, Suat, "Türkiye'nin Genel Af Karnesi", Yayınlanma Tarihi: 13 Mayıs 2018, (Erişim: 19.05.2025, https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-tarihindeki-aflar).

Hür, Gül: "Türkiye Tarihindeki Aflar", Yayınlanma Tarihi: 27 Ağustos 2018, (Erişim: 20.05.2025, https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-tarihindeki-aflar).

Türkiye Demografisi", https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_demografisi (Erişim: 18.10. 2025).

https://www.etimolojiturkce.com/kelime/etik (Erişim: 20.05.2025).

Küçükalp, Derda: "Siyasi Etik", (Erişim: 21.06.2025, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/siyasi_etik).

Mutlu, Mustafa Asım: "Türk Siyasetinde Üslup ve Etik Sorunu", (Erişim: 21.06.2025, https://www.turkocaklari.org.tr/mustafa-asim-mutlu/turk-siyasetinde-uslup-ve-etik-sorunu/1243).

"Siyasal İletişim Uygulamalarında Etik Sorunu" (rapor), Tasam Siyasal İletişim Enstitüsü, https://baskanlikreferandumu.siyasaliletisim.org/blog/2008/06/24/siyasal-letiim-uygulamalarnda-etik-sorunu/ (Erişim: 23.06.2025).

Ceza İnfaz Kurumları İstatistikleri, Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Tutuklu/Hükümlü Mevcutları, CTE, Adalet Bakanlığı.https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri12012021090932 (Erişim: 24.06.2025)

TÜİK Adalet İstatistikleri, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2018-2019-2020. https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Adalet-ve-Secim-110 (Erişim: 24.06.2025); Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2020.